TÜRK TANGOSUNUN KURUCUSU

NECiP CELÂL ANDEL

SANATI ◆ HAYATI ◆ YAŞADIĞI İSTANBUL

ERTUĞRUL SEVSAY

1. KİTAP

İÇİNDEKİLER

Teşekkür 6
Önsöz 9
Aile 11
Mehmet Celâlettin Bey (1865 - 1927) 12
Emine Hanım (1873 - 1954) 17
Antel mi, Andel mi? 19
Sadrettin Celâl Antel (1890 - 1954) 20
Yusuf Kenan Antel (1892/3 - 1950) 27
İhsan Celâl Antel (1894 - 1965) 28
Belkıs Celâl Özdoğan (1912 - 2002) 33
Ailenin Mekânları 37
Sultanahmet / Yerebatan (Konak) 37
Suadiye (Köşk) 38
Suadiye Plajı 43
Suadiye'deki Köşkün Akıbeti 44
Tangolara İlham Veren Güzelliklere Birkaç Örnek 48
Suadiye'den Atatürk'le İlgili Birkaç Anı 49
İstinye (Yalılar) 50
Niko'nun Gazinosu Bosfor 57
Sultanahmet (Apartman) 58
Necip Celâl Andel (1908 - 1957) 64
Sanatçı Yönüyle Necip Celâl 64
Müziğe İlgisi, Çaldığı Müzik Aletleri 64
Tangoları 72
Mazi/**72** Ayrılık/**76** Suna/**79** Özleyiş/**82**
Kimse Sevgimi Bilmez/**84** Yıllar/**86** Günler/**89**
Bir An İçin/**91** Benim Şarkım/**93**
Geçmiş Zaman Olur ki/**95** Damla Damla/**97**
Popüler Müzik Alanındaki Diğer Çalışmaları 99
Klasik Müzik ve Necip Celâl 100
Türk Müziği ve Necip Celâl 102
Müziği Sevdirmek 103
Diğer Yönleriyle Necip Celâl 105
Çocukluğu ve Gençliği 105
Aktörlük Yönü 107
Göz Problemleri ve Viyana'da Ameliyat 107
Özel Hayatı ve Sosyal Yönleri 115
Şıklık ve Zarafet 116
Günlük Yaşamı 118
Fotoğraf Merakı 118
Dans 120
Arkadaş ve Tanıdık Çevresi 120
Vefakâr Bir Arkadaş: Aydın Esen 125
Deniz Âşığı Bir Besteci 126
Boğaz Vapurları, Mehtapta Tango Geceleri 128
Son Yılları 130
Ölümü 131
Aynı Kaderi Paylaşan Diğer İki Besteci 132
Arşivden Çıkanlar 134
Tango Notaları 134
Tarihî Konser Programları 143
Bir Kaç Belge Daha 155
Ailenin İlk Nesil Üç Akademisyeni 157
Prof. Dr. Sadrettin Celâl Antel Albümü 157
Prof. Dr. Belkıs Celâl Özdoğan Albümü 161
Prof. Dr. İhsan Özdoğan 164
İhsan Özdoğan Albümü 165
Belkıs-İhsan Özdoğan Albümü 171
Necip Celâl Andel'in Tangolarının Söz Yazarları 174
Necdet Rüştü Efe (1900 - 1969) 175
Prof. Dr. Bülent Nuri Esen (1911 - 1975) 178
Doç. Dr. Bedri Noyan (1912 - 1997) 180

1935-2009

Bu kitap, hayatını insan ve toplum sağlığına adamış,
Türkiye Cumhuriyeti'nin yorulmaz neferi, sanatçı dostu,
kadın haklarının yılmaz savunucusu, iyi insan
Türkan Saylan'ın aziz hatırasına ve haklarını savunduğu
tüm kadınlarımıza saygı ve minnetle ithaf olunur.

ÖNSÖZ

Necip Celâl Andel'in eserlerinin bir CD hâlinde arşivlenmesi fikri, bir zaman sonra bu CD'nin bestecinin sanatını ve yaşamını ele alan bir kitapla bütünleştirilmesi doğrultusunda gelişti. İlk safhalardaki çalışmalar sonucunda, Necip Celâl'in sanatını ve yaşamını gerektiği gibi anlayabilmek için, bir yandan onun Dede Efendi'ye kadar uzanan çok köklü ve içinde pek çok değerli kişiler bulunan ailesinden; bir yandan da yaşadığı İstanbul'dan ana hatlarıyla da olsa bahsetmek gerekti. Bu nedenlerle bu kitabın kapsamı genişletildi.

Necip Celâl sadece değerli bir besteci ve Türk tango sanatının öncüsü olarak görülmemelidir. Doğumundan beri var olan çeşitli göz rahatsızlıkları onu yirmili yaşlarında görme hassasından tamamen mahrum bırakmıştır. Çoğu kişi için tartışmasız en önemli duyu olan görme yeteneğini kaybetmesine rağmen hayata küsmemiş, hayranlık uyandıracak bir biçimde, çevresindeki insanlar gibi alışılagelmiş bir hayat sürebilmiştir. Besteciliğinin yanı sıra aktif sosyal yaşamı, aile ilişkileri, dost ve arkadaş çevresi, spor faaliyetleri ve hobileri, müziği sevdirme ve yayma çabalarıyla yarım asrı bile bulmayan ömrü engelli kişilere örnek olacak niteliktedir.

Bütün bunların yanı sıra Necip Celâl, aydın bir Osmanlı ailesinden gelen, modern Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini atan ve hızla ilerlemesinde büyük payı olan değerli insanlarımızdan biridir. Terbiye ve nezaketiyle, eğitim ve kültürüyle, giyim kuşam ve davranışlarıyla, artık soyu tükenmiş olan "eski İstanbul Beyefendilerine" bir örnektir.

Batı dünyasının çok sesli müziğine olduğu kadar Türk müziğine de çok meraklı olan bestecimiz en çok tangolarıyla tanınır. Onun tangoları, ileride de anlatacağımız gibi, Cumhuriyetimizin müziğidir. Tango, Türkiye'de çok sesli müziğin halk tarafından benimsenmiş ilk örneğidir. Tango tarihi de Necip Celâl Andel'in bestelediği "Mazi" tangosuyla başladığı için Necip Celâl bu yeni açılan sanat akımının öncüsüdür. Tarihçesi biraz daha geri giden kantolar, 20. yüzyılın ilk yarısında, özellikle 1930'lu yıllarda Cemal Reşit-Ekrem Reşit Rey kardeşler tarafından yazılan Türkçe operetler, bilumum marşlar ve hafif müzik eserleri çok sesliliğin halka mal edilmesinde şüphesiz çok önemli roller oynamışlarsa da özellikle Necip Celâl Andel ve Fehmi Ege'nin tangoları bu alanda çok dikkate değer bir başarı sağlamışlardır.

Necip Celâl'in soyadının "Andel" mi "Antel" mi olduğu sorusuyla sıklıkla karşılaşılır. Bununla ilgili olarak şimdilik şu kadarını söyleyelim ki Necip Celâl, "Andel" soyadını kullanırken ailenin diğer fertleri "Antel" soyadını tercih etmişlerdir. Bu konu daha ileride ele alınmıştır (*Bkz*. s. 19).

Kitaptan ve CD'den kurulu Necip Celâl projesinin gerçekleşmesi için bir ön görüşme yapmak üzere bir toplantı düzenlenmiştir. Muhtelif nedenlerle birbirinden uzak düşmüş, hatta son nesiller içinde birbirlerini şahsen tanımamış kişilerin bile olduğu varisler 4 Haziran 2017'de Erenköy Divan Pastanesi'nde bir araya gelmişlerdir. Varislerden sadece (İhsan Celâl Antel'in torunu) Ayla Antel'in son dakikada ortaya çıkan bir nedenle katılamadığı bu toplantıda, yapılacak çalışmalar ana hatlarıyla görüşülmüştür.

Kullanılan görsellerin kaynakları görsel açıklamalarından sonra belirtilmiştir. Kaynak gösterilmemişse bu görseller Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'ın arşivinden alınmadır.

Necip Celâl Andel projesinin bir amacı da, yeni türeyen insan tipleriyle, hızla artan çarpık yapılaşmasıyla, kaybolan örf ve âdetleriyle, arabeskleşen kültür ve yaşam tarzıyla 60 yıl içinde olumsuz anlamda büyük bir değişime uğramış yaşamımızın bir zamanlar nasıl olduğunu, nasıl bir heyecan taşıdığını, birbirini seven insanların ve dostlukların, romantizmin ve aşkların güzelliğini o devirlere yetişememiş nesillere bir yudum da olsa tattırmaktır.

Univ.- Prof. Dr. Dr. Ertuğrul Sevsay
Viyana Müzik ve Sahne Sanatları Üniversitesi
Kompozisyon, Orkestra Şefliği ve Tonmayster Bilim Dalları

Necip Celâl toplantısı, Erenköy Divan Pastanesi, 4 Haziran 2017.
(Soldan sağa) Zeynep Aral (Afif Antel'in kızı), Banu Kevinç (Handan Antel'in torunu), Deniz Tümer (Melek Antel'in torunu) ve eşi Alp Tümer, Ertuğrul Sevsay, Mehmet Özdoğan (Belkıs Özdoğan'ın oğlu), Afif Antel (İhsan Celâl Antel'in oğlu). (Band-O-Neon arşivi)

AİLE

Necip Celâl Andel'in ailesi hakkındaki en güvenilir bilgiyi almak için Necip Celâl'in kız kardeşi Prof. Dr. Belkıs Özdoğan'ın oğlu Prof. Dr. Mehmet Özdoğan'a, yani Necip Celâl'in yeğenine başvurduk. Prof. Özdoğan halen Sultanahmet'te, ailelerine ait, 1934 yılında yapılan binada oturmaktadır. Kendisiyle yaptığımız uzun söyleşide aşağıdaki değerli bilgilere ulaştık:

Ertuğrul Sevsay (ES): *Mehmet Bey, her şeyden önce, Necip Celâl Andel ve doğup büyüdüğü aile ortamı hakkında, ileride detaylara geçmek üzere genel bir tanımlama yapar mısınız?*

Mehmet Özdoğan (MÖ): Batı müziğinin ülkemizde sevilerek yaygınlaşmasını sağlayan müzisyenlerin arasında bestekâr Necip Celâl Andel'in yadsınmaz bir yeri vardır. Toplumun beğenisini kazanan tangoları, radyonun da yaygınlaşmasıyla Necip Celâl Andel'in tanınırlığını sağlamış, bir anlamda iki Dünya Savaşı arasındaki o döneme, "Mazi", "Suna" gibi tangolarıyla damgasını vurmuş, "*kemanımla ona bir ses verebilseydim eğer…*" tınıları İstanbul sokaklarını uzun süre çınlatmıştır. Balkan Savaşlarından Kurtuluş Savaşı'na uzanan onlarca yılın savaş yorgunluğunu üzerinden atamadan batılılaşma süreciyle birlikte özgün kimlik yaratma çabasının yaşandığı Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Necip Celâl'in, Batı'nın müzik anlayışını Türk toplumunun beğenisiyle bütünleştirmeyi başarması bir rastlantı değil, ailesinin köklü kültürel yapısının bir yansımasıdır.

Antel ailesi, Erken Cumhuriyet Dönemi için olduğu kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun da kültürel yaşantısı ve bürokratik yapılanmasına damgasını vurmuş, farklı alanlarda öne çıkmış bir ailedir. Her ne kadar ailenin soy kütüğü (şeceresi) 1933 yılı İstanbul Adliye Sarayı yangınında, Necip Celâl'in büyük ağabeyi avukat Yusuf Kenan Antel'in bürosuyla birlikte yanmış, ardından ailenin Topkapı Mezarlığı'ndaki mezarları, yazılı taşlarıyla birlikte Menderes döneminin yıkımları sırasında aileye bildirilmeden yok edilmiş ve aileye yalnızca kime ait oldukları bile bilinmeyen bir torba kemikle yeni bir mezar parseli tapusu verilmişse de, ailesinin geçmişine duyarlı olan Necip Celâl'in küçük kız kardeşi Belkıs Özdoğan, büyüklerine sorarak öğrendiklerini, duyduklarıyla birleştirip en azından 18. yüzyılın ortalarına kadar uzanan bir soy ağacını hazırlayabilmiştir. Daha sonra çeşitli vesilelerle yaptığımız araştırmalar da bu bilgileri doğrulamanın yanı sıra daha da geliştirilmesini sağlamıştır. Ancak yine de kritik önem taşıyan bazı noktalarda yeni araştırmalara gerek olduğu göz ardı edilmemelidir; esasen ortaya çıkacak olan bilgi, ailenin geçmişi kadar Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemlerinin anlaşılması açısından da yadsınamaz önem taşıyacaktır.

Necip Celâl'in Mehmet Celâlettin Bey'den gelen baba tarafı daha çok bürokrat ve eğitimci, annesi Emine Hanım kolu ise asker ağırlıklı olarak tanımlanabilir.

ES: *O hâlde Mehmet Celâlettin Bey, yani baba tarafından başlayalım.*

MEHMET CELÂLETTİN BEY (1865 - 1927)

MÖ: Aile, Hamamizade lakabıyla tanınmaktadır; soy ağacı Hamamizade Necip Efendi ile başlamaktadır. Gene Hamamizade olarak tanınan ünlü bestekâr Dede Efendi ile akraba oldukları bilinmekteyse de yakınlık derecesiyle ilgili şimdilik kesin bir veriye ulaşılamamıştır. Bugün müze olarak kullanılan, Sultanahmet'teki Dede Efendi Evi, Antel ailesinin Sultanahmet bölgesindeki eski evleriyle hemen hemen iç içedir.

Hamamizade Necip Efendi'nin oğlu Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'dır; 18. yüzyılın son çeyreğinde, 1787, 1789 ve 1797 yıllarında Yeniçeri Ağası olarak görev yapan üç Hasan Ağa'dan biri olması gerekir. Hasan Ağa'nın oğlu, Enderuni Ahmet Efendi'dir. Ahmet Efendi'nin iki oğlundan biri Kazasker Necip Efendi (bir olasılık da Kazasker İbrahim İsmet olması), diğeriyse 1845 yılında Osmanlı İmparatorluğu polis teşkilatının kurucularından olan Agâh Efendi'dir.

İstanbul Polis Teşkilatı'nı kuranlardan Agâh Efendi (olasılıkla 1850'ler).

Kazasker Necip Efendi kolu, Şeyhülislam Arif Hikmet Molla ile sürmüştür (doğumu 1786, ölümü 1859; 1854 yılına kadar Şeyhülislam); Arif Hikmet Molla yazdığı divanlarla tanınmaktadır. Kız kardeşi Fitnat Hanım ve yeğeni Talat (İnan) Hanım ile Fitnat hanımın kızı Sare (Sara) Hanım'ın son Osmanlı dönemi eğitim reformunda önemli yerleri olduğu, ilk kadın öğretmenler arasında yer aldıkları bilinmektedir. Sare Hanım'ın kızı Selma Sara resim öğrenimini Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Malik Aksel'in öğrencisi olarak yapmış, bir süre de Nazmi Ziya atölyesinde çalışmıştır. Çapa Öğretmen Okulu'nda uzun yıllar el işi ve resim öğretmenliği yapan Selma Sara ebruları kadar yaptığı süs bebekleriyle de ünlenmiştir; Selma Sara'nın kardeşi Mahmut ise bankacı olmuştur.

Yukarıda anlatılan Hamamizadeler kolu Necip Celâl Antel'in babası Mehmet Celâlettin Bey ile sürmektedir (doğumu 1865, ölümü 1927). Mehmet Celâlettin Bey'in, çocukluğunda, olasılıkla babasının görevi nedeniyle bir süre Şam'a gittiği anlaşılmaktadır.

Necip Celâl'in babası Mehmet Celâlettin Bey'in gençlik fotoğrafları.

1885.

1891.

Mehmet Celâlettin Bey, olasılıkla 1890'lar.

Mehmet Celâlettin Bey hukuk okumuş ve 1882 yılında mezun olduktan sonra Darülfünun Hukuk Fakültesi'nin çağdaş anlayışa göre düzenlenmesini üstlenen komisyonda görev almış, İstinaf azalığı, İkinci Ticaret Reisliği, İstinafı Cunha Reisliği, Temyiz Azalığı görevlerinde bulunmuş, Cezai İşler Müdürlüğü'nde çalışmış, Darulfünun Hukuk Fakültesi'nde Kara Ticareti ve Arazi Müderrislikleri'nde ders vermiştir. Özellikle deniz ticareti hukuku üzerinde uzmanlaştığı ve bu konuda bir kitabı olduğu bilinmektedir. Bu dönemde Mülkiye Mektebi'nde de Ticaret Hukuku dersi verdiği, eldeki görsellerden anlaşılmaktadır.

Mülkiye mektebi eğitimcileri; Mehmet Celâlettin Bey ön sırada sağdan 4.

İstanbul Üniversitesi (Darülfünun) Hukuk Fakültesi;
Mehmet Celâlettin bey en sağda.

Kızılay yönetim kurulu, Mehmet Celâlettin Bey
genel sekreter görevinde (en sağda).

Birinci Dünya Savaşı yılları sırasında açılan Jandarma Zabit Mektebi'nde malumat-ı hukukiye ve adliye dersleri de vermiştir. Uzun bir süre Şurayı Devlet (Danıştay) üyeliği yaptıktan sonra Şura-yı Devlet Mülkiye Maarif Dairesi Reisliği ünvanı alan Mehmet Celâlettin Bey'in önemli etkinliklerinden biri de, amcaoğlu Hamid Hasancan ile Hilal-i Ahmer (Kızılay) kurumunun yönetiminde yer alarak bu kurumu geliştirmek olmuştur.

Suadiye'deki konağın bahçesi, solda oturan Mehmet Celâlettin Bey,
sağda oturan Hamid Hasancan.*

* Hamid Hasancan'ın (1870 - 1943) Mütareke ve Kurtuluş Savaşı günlerinde Kızılay'ın ikinci başkanlığını üstlendiği, 1921 yılında Ankara Hükümeti ile görüşerek Anadolu'daki İngiliz esirlerle Malta'daki Türk esirlerin değişimini sağladığı ve Lozan Konferansı'na mali müşavir olarak da katıldığı bilinmektedir.

Kızılaycılar toplantısı; Mehmet Celâlettin Bey soldan 4.
Hemen arkasında Belkıs Özdoğan'ın dayısı Hamid Bey.

Mehmet Celâlettin Bey Suadiye'deki köşkün ön bahçesinde.

Mehmet Celâlettin Bey Suadiye'deki köşkün bahçesinde, 1920'ler.

Mehmet Celâlettin Bey, son Osmanlı hükümetlerinden, 1920 Salih Paşa kabinesinde kısa bir süre için Adliye Nazırlığı yapmış, Vekiller Heyeti'nin istifasıyla bu görevinden ayrılmıştır. Yaşamının sonuna kadar Darülfünun'daki hukuk müderrisliğini sürdürmüştür.

Başlıca eserleri *Ticareti Berriye* (2 cilt), *Malumatı Hukukiye ve Adliye* (2 cilt), *Hukuku Ticaret* (2 cilt), *Umdetü'l- Ephas fil Ahkamül iflas*'tır (2 cilt). Mehmet Celâletin Bey İstanbul Barosu'na girmek için istekte bulunmuş, ancak işlemleri tamamlanmış olmasına rağmen fiilen üyeliği gerçekleşmeden 23 Temmuz 1927 yılında vefat etmiştir.

Mehmet Celâlettin Bey'in kız kardeşi Mukbil Hanım ile Telegrafhane memuru Şemsi Efendi'nin oğlu olan, eğitimci Fuad Şemsi (İnan) Bey (1883 - 15.08.1974) II. Meşrutiyet döneminin eğitim seferberliğinin önde gelen isimlerinden biridir.

Mehmet Celâlettin Bey'in yeğeni,
Fuad Şemsi (İnan) Bey.*

* Eğitimini Darüşşafaka Lisesi'nde yapan Fuad Şemsi, 1905'te Mülkiye'yi "Pek İyi" dereceyle bitirmiş, ardından Tedrisat-ı İptidaiye Müdürlüğü'ne, 1914'te Darüşşafaka Lisesi Müdürlüğü'ne, 1919'da ise Tedrisat-ı Taliye Umum Müdürlüğü'ne atandıktan sonra 1921'de azledilip 1924'te emekliye sevk edilmiştir. II. Meşrutiyet dönemi için "yenilikçi" sayılan Fuad Şemsi, Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte geleneksel Osmanlı yapılanmasını savunmayı sürdürmüş, Mehmet Akif Ersoy gibi Osmanlıcı yazar ve sanat adamlarıyla yakınlık kurmuştur. Özellikle Şapka Devrimi'nden sonra bir süre evden çıkmamıştır. Fuad Şemsi'nin Mehmet Akif Ersoy'u Mısır'da konuk eden Mısır Hidiv'i Abbas Halim Paşa ile yakın dostluğu vardı; Hidiv, Fuad Şemsi'yi vekil tayin etmiş ve Mısır Apartmanı'nın yönetimini de ona bırakmıştır. Fuad Şemsi'nin emekliliğinden sonraki geçimini bir anlamda Mısır Hidivi Abbas Halim Paşa sağlamıştır.

Aşağıda belirtileceği gibi 1950'li yıllarda Fuad Şemsi Bey'e, ailenin İstinye'de vapur iskelesi üzerindeki büyük yalısı tahsis edilmiş, Fuad Şemsi çok zengin ve önemli eski hat koleksiyonuyla kitaplığını yalıya taşımış ve yalı dönemin "Osmanlıcı aydınlarının" buluşma yeri olarak ün yapmıştı.

Yalının Menderes yıkımlarının kurbanı olacağı anlaşılınca aile her iki yalının da mümkünse kurtarılması, kurtarılamıyor ise istimlak parasının alınabilmesi için hükümetle arası iyi olan Fuad Şemsi Bey'e bel bağlamıştı, ancak o sırada Antel ailesinin kendi içindeki karışıklığı nedeniyle yalı içindeki eşyalar alınmadan bırakılmış ve Fuat Şemsi Bey'in istimlak parasını alıp almadığını bile sorgulayan çıkmamıştır; bugün bu konuda en azından benim hiçbir bilgim yoktur.

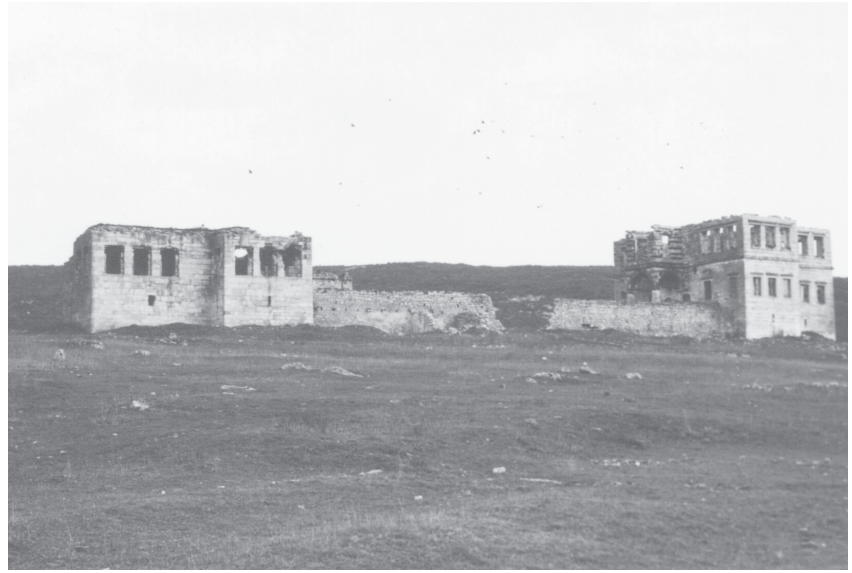

Resneli Çiftliği, harem ve selamlık kısımları, 1986.

Fuad Şemsi Bey yalı yıkıldıktan sonra bir süre için Emirgan'da, parkın girişine yakın bir konağa geçmiş, daha sonra da vefatına kadar Mısır Hidivi'nin ona tahsis ettiği, Şişli'deki konak ile Mısır Apartmanı'nda ona tahsis edilen dairede kalmıştır. Koleksiyonunu Darüşşafaka'ya bağışlamasına karşın Fuad Şemsi'nin eşi vasiyeti bozup koleksiyonu satmıştır.

Resneli Çiftliği, selamlık kısmı, 1986.

EMİNE HANIM (1873 - 1954)

ES: *Emine Hanım, yani anne tarafıyla ilgili neler söyleyebilirsiniz?*

MÖ: Necip Celâl'in anne tarafı kökeninin, 18. yüzyılın sonlarında, bölgesindeki karışıklıktan kaçıp İstanbul'a gelerek padişahın hizmetine giren Hazro beylerinden Ahmet Ağa olduğu bilinmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla Padişah, Edirne Tatarköy'ü Ahmet Ağa'ya tımar olarak vermiş, Edirne'deki arazi ve çiftlik 2. Dünya Savaşı'na kadar ailenin önemli bir akarı olduktan sonra, ailenin bölgeyle bağlarının kopması nedeniyle terk edilmiştir.

Necip Celâl'in annesi Emine Antel.

Necip Celâl'in dayısı Ahmet Afif Paşa.

Ahmet Ağa'nın oğlu Hacı Mehmet Efendi, onun oğulları da Edirne Ayan azası Hacı Şerif Bey ve Hasan Bey'dir. Hasan Bey'in Nazmi adında bir oğlu ve Emine ile Zehra adında iki kızı dünyaya gelmiştir. Nazmi Bey'in kızı Meliha Hanım, Resneli ailesine gelin gitmiştir. "Hürriyet Şehidi" olarak ünlenen Resneli Niyazi Bey Meliha Hanım'ın oğludur. Resneli Niyazi Bey ailesi Küçükçekmece'nin kuzeybatısında, üzerinde Yarımburgaz Mağarası'nın da bulunduğu Sazlıdere vadisine sahip olup yakın zamana kadar Bakırköy'deki konaklarında yaşamaktaydılar. Daha sonra belediyenin barut deposu olarak kullanılan Resneli Çiftliği günümüzde ayakta kalabilmiş ender Osmanlı çiftlik yapılarının en seçkin örneklerinden biriyken maalesef son birkaç yıl içinde toplu konut yapılmak üzere TOKİ'ye verilmiştir. Bunun yanı sıra Resneli Çiftliği'nin olduğu yerin, planlanan Kanal İstanbul'un altında kalacağı da söylenmektedir.

Mihrifer Hanım ile evlenen Ahmet Ağa'nın diğer oğlu Hacı Şerif Bey'in çocukları Emine Antel, Ahmet Afif Paşa ve Hatice Hanım'dır.

Emine Zekiye (Antel) Edirne'de H. 1289 (M. 1873) yılında doğmuştur. İkisi çocuk yaşta ölen altısı erkek, biri kız, 7 çocuğu olmuştur. 1954 yılında İstanbul'da ölmüştür.

Kardeşi Ahmet Afif Paşa levazım subayı olarak görev yapmış, birinci ferik rütbesine (generallik) yükselmiş, sarayla yakın ilişki kurmuştur. Sanat eserlerine düşkünlüğü ve ince zevkiyle tanınan Ahmet Afif Paşa, olasılıkla rahatsızlandığı için 1897 yılında yurt dışına gitmiş, eşi Fatma Kerime Hanım'ın ölümünden sonra ülkeye dönmemiştir. Her ne kadar çeşitli kaynaklar Fransa'nın Nice kentinde yaşadığı ve vefat ettiğini belirtmekteyse de, Ahmet Afif Paşa'nın mevcut yazışmalarının büyük bir kısmının 1917-1922 yılları arasında İsviçre'den postalandığını görüyoruz.

Eldeki belgelerden de anlaşıldığı gibi Ahmet Afif Paşa 1925 yılında İsviçre'nin Cenevre kentinde ölmüştür. Vasiyeti üzerine bazı eşyaları Belkıs Özdoğan'a çeyiz olarak verilmiştir; bunlar halen Özdoğan ailesi tarafından, esasen ailenin son kalan değerli eşya ve takımları olarak korunmaktadır.

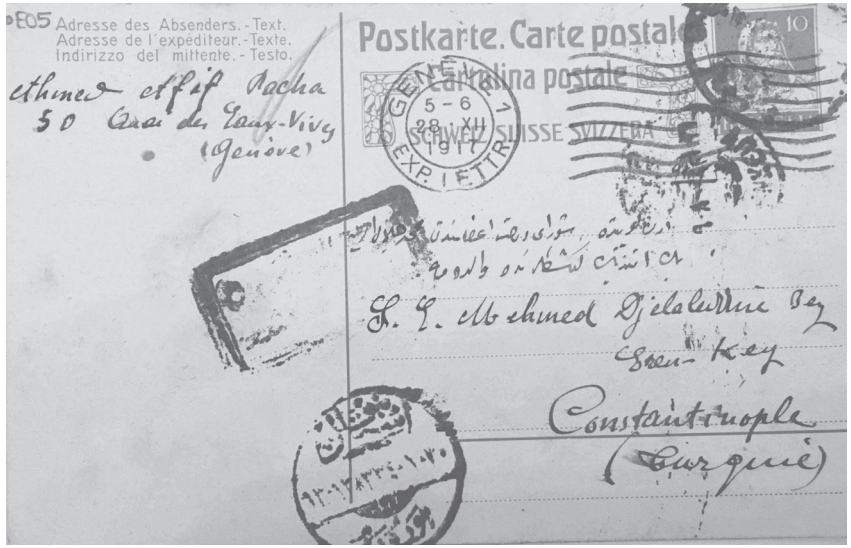

Ahmet Afif Paşa'nın İsviçre'den Mehmet Celâlettin Bey'e gönderdiği bir kartpostal.

ANTEL Mİ, ANDEL Mİ?

ES: *Bu bilgilerden sonra Antel ailesini tanımaya başlayalım. Özellikle soyadıyla ilgili "Antel mi Andel mi?" sorusu hakkında bize ne söyleyebilirsiniz?*

MÖ: 1934 yılında Soyadı Yasası çıktığında ailenin büyükleri toplanmış, tartışmalarla geçen uzun bir süreçten sonra soyadı olarak "Antel"de karar kılınmıştır. Esasen bu tartışma, ailenin önde gelenlerinin düşünce sistemini yansıttığı için, burada kısaca da olsa vurgulanması yararlı olacaktır. Masaya önce ailenin lakabı olan "Hamamizade" konmuştur; bu adın hamamcılık gibi bir meslekle bağlantılı geçmişi çağrıştırması, karşı çıkışların temelini oluşturmuş, bunun üzerine seçilecek adın özelliklerini ayrıntılandırıp tanımlamışlardır. Buna göre alınacak soyadı "modernizmi" yansıtan, eski dil değil, Türkçe vurgulu; bunun yanı sıra yabancıların okuma ve söylemekte güçlük çekeceği "ğ" gibi harflerin ve Sadrettin Celâl'in dilinin dönmediği "r" harfini de içermeyen bir sözcük olması gerektiğine karar verilmiştir. Ancak günlerce karar verilemeyince, aile dostu Yahya Kemal Beyatlı'dan yardım istenmiş, o da "memlekete and içen" anlamına gelen "Andel" önerisini getirmiştir. Son noktada bu öneri, söylenme kolaylığı nedeniyle değiştirilerek ailenin soyadı "Antel" olarak belirlenmiştir. Bu süreç, bir yanda geçmişten kopup Batı ile bütünleşirken, diğer yanda da yeni Cumhuriyetin ulusal altlığıyla uyumlu, elit bir kimlik arayışı olarak tanımlanabilir. Bunun yanında komünist olarak isim yapan Sadrettin Celâl Antel ile aynı soyadını taşımaktan rahatsız olan muhafazakâr eğilimli Necip Celâl, kendi soyadını "Andel" olarak kullanmaya karar vermiştir.

(Yazarın notu: Bu arada şunu da ilave edelim ki özellikle sanat camiasındaki dostlarından duyduğumuza göre de Necip Celâl, Yahya Kemal'e olan sevgi ve hürmetinden dolayı onun verdiği "Andel" soyadını kullanmakta ısrarcı olmuştur. Nedeni ne olursa olsun Necip Celâl, "Andel" soyadına bağlı kalmış ve soyadı kanunu çıktıktan sonra basılan ya da bizzat elle yazdırdığı notalarda "Necip Celâl Andel" imzasını ya da kaşesini kullanmıştır.)

ES: *Mehmet Celâlettin Bey ve Emine Hanım'ın küçük yaşta ölmüş birinci ve altıncı çocukları İlhami ve Agah'tan başka beş çocuğu daha vardı. Bu beş çocuk kendi alanlarında çok önemli başarılara imza atmış kişiler. Bu kişileri okuyucularımıza daha yakından tanıtalım ve ailenin en büyük çocuğu Sadrettin Celâl Antel ile başlayalım isterseniz.*

TANGOLARA İLHAM VEREN GÜZELLİKLERE BİRKAÇ ÖRNEK

1930'lardan başlayan 20 yıl içinde İstanbul'un en güzel devrini yaşadığı o devirleri yaşayan herkes tarafından kabul edilmekte. Bir takım yetersizliklerine, yer yer "salaş" görünümüne rağmen İstanbul'un o zamanki hâli, bu kitabın çıktığı yıllarda 50 yaşından genç olanların hayal bile edemeyecekleri bir güzellikteydi. Bütün sahili, Boğaziçi'nin her iki yakasını içine alacak şekilde, Kilyos'tan Florya'ya; Şile'den Kaynarca, Tuzla'ya kadar denize girilebilen, inci dizileri gibi her biri diğerinden çekici koyların güzellikte âdeta birbiriyle yarıştığı bir şehirdi. Zengin-fakir, kadın-erkek, yaşlı-genç her türlü insanın eşit derecede paylaşabildiği deniz, kıyılara serpilmiş gazino ve çay bahçeleri, küçük şeylerden bile çok haz alan insanlarla dolup taşardı. Şimdi, doldurulan toprak, dökülen asfalt, yapılan yolun altında can çekişip kaybolmuş Caddebostan, Suadiye, Bostancı ya da herhangi bir koy, bir simitin 25 kuruş olduğu yıllarda, saati bir liraya kiralanan sandalların nazla keyfettiği koylardı. Genelde sabahları görülen lodosla hafif dalgalı olan bu sahil, öğleden sonra başlayan poyrazla dümdüz olur, bütün sahilin aksi suya vurur, güzellikler bu şekilde ikiye katlanırdı.

Suadiye'nin arka yollarından Erenköy'e giderken en fazla iki katlı olan evlerin meyve ağaçları ve çiçeklerle dolu geniş bahçelerinden gelen gül, manolya, hanımeli, leylak gibi çiçek kokularının doldurduğu ılık bir esinti insanı âdeta sarhoş ederdi. Bahçe duvarları genelde cadde yönündeydi; çoğunlukla tahta olan kapıları da devamlı açıktı. Komşu evler arasında ya bir tel örgü ya da sadece süs bitkileri ve çalılar vardı. Her konuda birbirinin yardımına koşan komşular, sabah kahveleri, tavla ve kâğıt oyunları, ev ziyaretleri, bahçede yapılan pazar yemekleri,

1920 ortalarında Nimet Hanım çok küçükken annesiyle Caddebostan Koyu'nda (Erenli arşivi).

Arkadaki kuleli köşk (Mihran Efendi Yalısı) bugüne ulaşma şansını elde etmiş, ancak karanın ortasında kalmış (E. Sevsay-2017).

ağaçlardan toplanan dut, erik, armut, şeftaliler, çocukların mahalle arkadaşlıkları ve grup hâlinde oynadıkları pek çeşitli oyunlar, seyyar satıcılar, öğleden sonraları sokağa dökülen dondurmacılar, süslü faytonlar, en sessiz bir anda aniden beliren tren sesi, ortası asfaltlanmış olsa bile kenarlarda kalmış toprak adacıklardan fışkıran yabani otlar, çam ağaçlarından dökülmüş kozalakların içinde yenmeyi bekleyen fıstıklar gibi birbiriyle alakasız görünen her teferruat bu huzurlu tablonun bir parçasıydı. Aşağıdaki fotoğrafta görülen bu huzur büyük şair Behçet Kemal Çağlar'ın sözünü ettiği "huzur" değil de nedir?

Yok başka yerin lütfu ne yazdan ne de kıştan,
Bir tatlı huzur almaya geldik Kalamış'tan.

Erenköy Ethem Efendi Caddesi'nde, Antel ailesinin akrabası Çapçıların köşkü. Fotoğrafta Selma Çapçı. İstanbul'un her tarafının huzurlu olduğu zamanlardan, artık geri gelmesi imkânsız bir anı.

SUADİYE'DEN ATATÜRK'LE İLGİLİ BİRKAÇ ANI

Genç Cumhuriyet neslinde hemen herkesin Atatürk'le ilgili bir ya da birkaç anısı vardı. Cumhuriyet'e ve Atatürk ilkelerine bağlı Necip Celâl de bu kişilerden biriydi. Kız kardeşi Belkıs Özdoğan'ın anlattığı bir anıyı aktaralım.

Atatürk'ün seyahatleri genelde trenle olurdu ve nereye ne zaman gideceği halk tarafından bilinirdi. Atatürk'ün treninin Suadiye'den geçeceği saat yaklaşınca Necip Celâl köşkün önündeki Feride Geçidi'ne giderek, geçidin üstündeki tren yoluna çıkar ve sabırsızlıkla Atatürk'ün treninin geçmesini beklermiş. Feride Geçidi, Erenköy'le Suadiye arasında tren yolunun viraj yaptığı yerin tam ortasında olduğu için tren burada yavaşlarmış. Necip Celâl tren yaklaşırken her iki elini avuçları birbirine bakacak şekilde zayıf olan gözlerinin etrafına yerleştirerek karanlık bir odacık oluştururmuş. Bu şekilde gözbebeklerini suni olarak büyültür, birkaç saniye bile olsa Atatürk'ü görmeye çalışırmış.

Necip Celâl'in Atatürk'e ithaf ettiği "Yalova" adlı eser, bu büyük insana duyduğu hayranlığın bir emaresidir. Sözleri Necdet Rüştü Efe'ye ait olan bu eserdeki ithaf şöyledir: "Yalova incisini memlekete hediye eden Büyük Gazi'ye."

Çeşitli vesilelerle Suadiye Plajı'na giden Atatürk bir keresinde de orada İran Şahı Rıza Pehlevi'yi misafir etmiştir (29 Haziran 1934). İki devlet adamının kumda yürüdükleri anda her türlü formaliteden uzak, kendilerine sevgi gösteren halkla iç içe, denizde yüzen gençlerin tezahürüyle yaratılmış mutluluk tablosunun çekilen fotoğrafları çeşitli kitap ve internet sayfalarını süslese bile, Antel aile arşivinde bulunan, Atatürk'le ilgili aşağıdaki fotoğrafları sanıyoruz ki okuyucularımız ilk defa göreceklerdir.

Atatürk'ü beklemek için Suadiye tren istasyonunu dolduran sade ve temiz giyimli olduğu kadar temiz yüzlü, her kesimden insanlar.

Ve Ulu Önder, Suadiye tren istasyonunda halkı selamlarken.

İSTİNYE (YALILAR)

Tekrar Mehmet Özdoğan'a kulak veriyoruz: "Aile, yine dönemin modasına uyarak yaz aylarında oturmak için Boğaziçi'nde İstinye-Yeniköy arasını seçti. Osmanlılar uzun süre Boğaziçi'ni yerleşim ya da sayfiye olarak görmemiş, deniz kıyısı yerine iç kesimlerdeki ormanlık bölgelerde avcılık ya da atıcılık gibi sporlarla zaman geçirmeyi yeğlemişlerdi. Esasen Avrupalılar da uzun süre deniz ve güneşten uzak durduktan sonra 19. yüzyılın ortalarından itibaren önce deniz kıyısında güneş şemsiyeleriyle dolaşmaya ve yüzmeye başlamışlar; güneşlenmeyse çok daha sonraları gündeme gelmiştir. Osmanlı zenginleri de Batı'da denize olan ilginin artmasına koşut olarak Boğaziçi'ni kullanmaya başlamış, kıyılara yalılar inşa edilmiş, yalıların arkasındaki sırtlara kadar olan alanları da bahçe ve koru olarak düzenleyip ağaçlandırmışlardı.

Antel ailesinin geleneksel Osmanlı yazlık kavramını yansıtan Suadiye'deki bağ bahçe içindeki köşkü uzun bir süre kullandıktan sonra dönemin modasına uyarak yaz aylarını Boğaziçi'nde geçirmeye karar verdikleri ve Yeniköy'le İstinye arasına yerleştikleri anlaşılmaktadır. Mehmet Celâlettin Bey, yeğeni Fuad Şemsi (İnan) Bey, Emine Hanım'ın kardeş çocuğu Pakize Hasekioğulları ve Emine Hanım'ın kardeşi Ahmet Afif Paşa, İstinye Burnu'ndan Yeniköy'e doğru ayrı birer yalı sahibi olmuşlardı. Bu arazilerin ilk olarak Ahmet Afif Paşa, dört yıl sonra da diğer aile fertleri tarafından satın alındığı anlaşılmaktadır. Eldeki belgelerden anlaşıldığı üzere İstinye Burnu'nda, yalılar yapılmadan önce vapur iskelesi ile bir karakol bulunmaktaydı.

Yukarıda özetlendiği gibi ailenin yalıları İstinye ile Yeniköy arasındaki bölgeye iki grup hâlinde serpiştirilmiş; bu iki yalı grubunun arasında Recaizade Ekrem Bey'in yüksek duvarlarıyla tanınan yalısı bulunmaktay-

dı. İstinye Köyü'nden Yeniköy'e doğru dizilmiş olan yalılardan ilki, Art Nouveau üslubundaki, Mehmet Celâlettin Bey ve eşi Emine Hanım ile çocuklarının oturduğu Antel Yalısı idi."

İstinye koyunun güney tarafından, tarihi belli olmayan bir fotoğraf. Yeniköy'e kıvrılan burunda iki yalı görülmekte. Birinci alçak yalı Antel ailesinin oturduğu yalı; ikincisi de, önce Cemal Reşit Rey ve ailesinin, sonra da Fuat Şemsi İnan'ın oturduğu yalı. (http://www.eskiistanbul.net/tag/istinye/).

İstinyedeki Antel yalısı (solda) ve yine aileye ait, önceleri yazları Cemal Reşit Rey ve ailesinin, sonraları Fuat Şemsi İnan'ın oturdukları yalı. İkinci yalının Yeniköy tarafına bakan kısmında can simitleri görünen eski İstinye vapur iskelesi; duvarın arkasında da Recaizade Ekrem Yalısı'nın ilk binası görülmekte. (Foto: İhsan Celâl Antel.)

Yalıların yerlerinin bugünkü durumları. Bugünkü İstinye vapur iskelesi sola kaydırılmış ve tam Antel yalısının olduğu yere konmuştur. Onun yanında Fuat Şemsi yalısının olduğu yerdeyse bir lokma ve çay bahçesi açılmıştır. Yeşil beyaz renkli bir deniz feneri, Fuat Şemsi ve Recaizade Ekrem yalılarının arasından eski iskeleye inen dar yolun ucuna konmuştur. Çay bahçesinin uçta, suya çıkıntı yaparak uzanan kısmı eski vapur iskelesinde vapurların yanaştığı dokmuş. Ne amaca hizmet ettiği bugüne kadar anlaşılmayan bu yıkımın sonucunda İstanbul iki nadide yalısını kaybetti, yerine bir çay bahçesi kazandı (!). (E. Sevsay-2017).

Eski iskele yolu. Sol tarafta eski adı Recaizade Ekrem, bugünkü adı L. Hancıoğlu olan yalı. Yalının girişi eskiden olduğu gibi yine bu yol üzerinde. Kara tarafına ayrıca araba girişi yapılmış. Sağ taraftaki yeşil alan eski Fuat Şemsi yalısının bahçesi, şimdi çay bahçesi. (E. Sevsay-2017).

Antel ailesinin bazı üyeleri, akraba ve dostlarla İstinye'deki yalıda yemekte. Necip Celâl (soldan ikinci), onun solunda kız kardeşi Belkıs Özdoğan ve eşi İhsan Özdoğan, masa başında ortanca ağabeyi Yusuf Kenan Antel.

Yalıya giriş İstinye Koyu'ndan gelip keskin bir viraj yaparak Yeniköy'e kıvrılan yoldaydı. Bu yolun deniz tarafından bakıldığında sağda Antel yalısı varken solda, kara tarafında da ünlü filatelist Pulhan'ın köşkü vardı. Yukarıda iki yalıyı gösteren fotoğrafın en sol tarafında Antel yalısının devamı gibi görünen üçgen damlı Pulhan'ın köşküydü. Mehmet Bey'den öğrendiğimize göre Antel yalısının arka bahçesinde küçük bir de yatır bulunmaktaydı.

Yeniköy'den gelip 90 derecelik bir dönüşle İstinye tarafına kıvrılan yol. İleride solda Antel yalısı. Tam karşıda görülen iskele babaları Yeniköy'den hızla gelip virajı alamayan arabaların denize uçmalarına mani olmak için konmuş. Bugün bu yolun yerinde bir yeşil alan var. Yol daha kara tarafına çekilmiş ve keskin dönüş ortadan kaldırılmıştır.

Aynı yolun deniz tarafındaki ucu. Antel'lerin karşı komşuları filatelist Pulhan'ın köşkünün önünde, Necip Celâl'i bir hanım arkadaşıyla motosiklet üzerinde poz verirken görüyoruz. Arkada kıvrılan yol, yukarıdaki fotoğrafta görülen, Yeniköy'e giden eski yol.

Mehmet Özdoğan devam ediyor: "Antel yalısının hemen bitişiğinde dört katlı, sarı boyalı ikinci bir yalı bulunmaktaydı. Bu yalının önceleri Cemal Reşit Rey ailesine kiralandığı ve bu sırada Cemal Reşit Rey'in Necip Celâl ile neredeyse pencereden pencereye müzik muhabbeti yaptıkları bilinmekteydi. Bu yalı Cemal Reşit ailesi yazları başka bir yerde geçirmeye başladıktan sonra, 1950'li yıllarda Mehmet Celâlettin Bey'in yeğeni Fuad Şemsi'nin (İnan) oturması için tahsis edilmişti. Mimari üslubu birbirinden oldukça farklı olan bu iki yalının mimarları bilinmemektedir.

Yeniköy'de Recaizade Ekrem Bey'in yalısından sonra Emine Antel kolundan gelen teyzelerden Pakize Hasekioğlu'na ait üçüncü bir yalı vardı. Daha sonra bu yalı yıktırılıp betonarme olarak yeniden yapıldı. Pakize Hanım'ın vefatından sonra yalının bir kısmında kızı Hümeyra Hanım oturdu. Hümeyra Hanım'ın vefatından sonra bir İspanyol jeolog ile evli olan kızı Bercis yalıyı satarak İspanya'ya taşındı. Bu yalının da ilerisinde Emine Antel'in kardeşi Ahmet Afif Paşa'ya ait dördüncü büyük yalı bulunmaktaydı. Ahmet Afif Paşa parselde bulunan eski bir binayı yıktırarak yerine ünlü mimar Alexandre Vallaury'e bugünkü yalıyı yaptırmıştı.

Ahmet Afif Paşa Yalısı
(E. Sevsay, 2017).

Ahmet Afif Paşa yalı ve bahçesini bir İngiliz sigorta şirketi olan Western Assurance Company'e sigorta ettirmiş, bir süreliğine yurt dışına gittiğinde de sigorta poliçesinin eşi Fatma Kerime hanıma aktarılmasını sağlamıştı.

Ahmet Afif Paşa'nın Sultanahmet'te Büyük Saray'ın üzerindeki konağını da sigorta ettirdiği, yangın sırasında eşinin "evden eşya çıkartmayın, sigorta ile sorun olur" diye değerli eşyaların kurtarılmasını engellediği, ancak sigortanın yangından kısa bir süre önce geçerliliğini yitirmiş olduğu da aile içinde anlatılmıştır.

Eşi Fatma Kerime Hanım'ın ölümünden sonra tümüyle yurt dışında yaşamaya başlayan Ahmet Afif Paşa, yalıyı Refia Sultan'a armağan etmiştir. 1925 yılında Beyrutlu iş adamı Misbah Muhayyeş'in 600 bin altın vererek yalıyı satın aldığı söylenmektedir. Suriye Savaşları sırasında Atatürk'e yardım etmiş olan Misbah, Türk vatandaşlığına kabul edildikten sonra Pera Palas'ı da satın almıştır. Misbah'ın Emin, Cemil ve Fevziye adlarındaki üç çocuğu yalıda yaklaşık 40 yıl yaşamışlar, bunlardan yalnızca Cemil'in bir kızı olmuş, o da yalıyı Uzan ailesine satmıştır. Yalı bir süre sonra Sabancı ailesi tarafından satın alınmıştır. Ahmet Afif Paşa, yalının bazı eşyalarını çeyiz olarak Belkıs Özdoğan'a vermişti; Ahmet Afif Paşa armalı bu eşyalar hâlen Özdoğan ailesindedir.

Boğaziçi'ndeki bütün yalılar gibi, İstinye yalılarının da arkasında, İstinye çayırının da dahil olduğu arazilerin olduğu, ancak bunların aile dağılınca terk edildiği anlaşılmıştır. İskeledeki iki yalı (Antel ve İnan yalıları) Adnan Menderes yıkımlarından nasibini almış; yerlerine araba vapuru iskelesi yapılacağı ileri sürülerek iki yalı da bir gecede, içindeki eşyaları bile alınmadan 1957 yılında yıktırılmıştı. Yerleri yeşil alan ve çay bahçesi yapılan bu alanlar boş olarak durmaktadır."

İstinye koyunun 1950 sonlarına doğru havadan çekilen bu fotoğrafında Antel yalılarının yıkıldığını ya da yıkım sırasındaki enkazlarını görüyoruz. (http://www.eskiistanbul.net/tag/istinye/)

Yalıların olduğu yerde bizzat yaptığımız görsel bir araştırma sonucunda şu sonuçlara vardık:

Önce yalılara denizden bakalım. Denizden Yeniköy'ü karşımıza aldığımızda Antel yalılarının ve şimdi onların yerindeki boş alanın İstinye burnundan koyun içine doğru olmaları nedeniyle görülmediği anlaşılmaktadır. Aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü üzere (soldan sağa):

1. Recaizade Ekrem yalısı (3 bölümden kurulu).
2. Modern bir yalı (ilerideki Pakize Hanım yalısının harem bahçesine sonradan yapılmış).
3. Başka bir modern yalı (bu yalının bulunduğu alan da eskiden Pakize Hanım yalısının harem bahçesine aitmiş).
4. Pakize Hanım yalısı.
5. Başka bir modern yalı (Pakize Hanım yalısının selamlık bahçesine yapılmış).
6. Ahmet Afif Paşa yalısı.
7. Büyük ve modern, iki binadan oluşan bir yalı.
8. Eski ama renove edilmiş bir yalı.
9. Selahattin Adil Yalısı (Cemal Reşit Rey ailesine bazı yazlar -muhtemelen Antel yalısından sonraki yıllarda- bu yalı da ev sahipliği yapmış).

Yalıların bulunduğu alanda gezinirken oldukça yaşlı ve bakıcısıyla hava almaya çıkmış, oranın eskilerinden bir hanım, ayaküstü yaptığımız bir sohbette yalıların yıkım günlerini hatırladığını söyledi. Yalılarda birdenbire başlayan yıkımı büyük bir şaşkınlıkla izlediklerini söyleyen bu

İstinye-Yeniköy arasındaki yalıların denizden bugünkü görünümü (E. Sevsay-2017).

hanım, aslında Recaizade yalısının da yıkım planında olduğunu, bahane olarak da, "denizden geçen yabancı vapurlara Recaizade yalısından casusluk amacıyla bir takım işaretlerle bilgiler gönderildi" iddiasının ortaya atıldığını anlattı. Ancak bu iftira "arkası güçlü" Recaizade ailesinin girişimiyle boşa çıkartılmış ve yalı yıkımdan kurtulmuş. Öte yandan Antel yalıları, Pulhan köşkü ve civardaki başka nadide binalar bu denli şanslı olmamış.

Antel ailesi küçük yalıda ikamet ederken kardeşlerden Yusuf Kenan Antel, Fuat Şemsi'nin oturduğu yalıdan sonra gelen Recaizade Ekrem yalısında misafir olurmuş. Recaizade yalısında başta Cemal Reşit Rey olmak üzere pek çok yerli yabancı müzisyenin sıklıkla oda müziği konseri verdiğini, Cemal Reşit'in öğrencilerinden değerli müzik insanımız besteci Yüksel Koptagel'den öğrendik.

Necip Celâl İstinye'deki yalılarının balkonunda.

İstinye'deki yalının içinden görünüm
(arkada, evdeki çalışanlardan Fatma Hanım).

Yalının önünde kürek çekerken; arkada Niko'nun gazinosu.

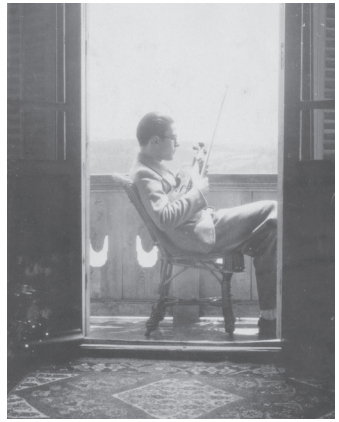

İstinye'deki yalının balkonunda.

Yeniköy yolunun İstinye ucunda Necip Celâl bir motosiklet üzerinde poz verirken. Sanatçının sağ tarafında filatelist ve yayıncı Pulhan'ın köşkü (fotoğrafta görülmüyor). Arkadaki bina Antel yalısının uzantısı ve her iki yalıya giden avlunun giriş kapısı. Arkadaki tarihî çeşme bugün sahile, yeni iskeleye uzanan yeşil alanın ortasında (*bkz.* alttaki fotoğraf).

İstinye'deki yalıda yemek; (soldan sağa Saadet Hanım, anne Emine Hanım, Necip Celâl, İhsan ve Belkıs Özdoğan).

Aynı noktanın bugünkü görünüşü. Sağda Antel yalısının olduğu yerde İstinye vapur iskelesi; ortada ileride Fuat Şemsi yalısının olduğu yerde lokma ve çay bahçesi. Çeşmenin 30-40 cm kısaltıldığı aşikâr bir şekilde görülmekte. Yeni hâliyle kurna neredeyse yere değmekte ve iki yanındaki sütunların ayak kısımlarının yaklaşık dörtte üçü ve kurna altındaki platform ya da basamaklar toprağa gömülmüş durumda. (E. Sevsay-2017.)

NİKO'NUN GAZİNOSU BOSFOR

Antel yalısının altındaki bu gazinoyu Mehmet Özdoğan şöyle anlatıyor: "Antel yalısının alt katında 'Niko'nun Gazinosu' olarak bilinen, adı Bosfor olan, ön cephesi camlı bir lokanta vardı. Bu lokanta, ilk baştan beri var mıydı, yoksa ailenin gelirleri azaldıktan sonra mı yaptırıldığı konusunda bilgi yoktur. Gazino, aileden kimsenin evde bulunmadığı 6-7 Eylül olayları sırasında tahrip edilmiş, Niko büyük bir kişisel fedakârlık göstererek, yalı sahiplerinin Türk olduğunu söyleyerek yalıyı yağmadan kurtarmıştı."

Arka planda Antel yalısı ve Niko'nun gazinosu Bosfor. Önde Belkıs Özdoğan.

Necip Celâl'in yeğeni Afif Antel'den öğrendiğimiz bir kaç noktayı buraya ekleyelim. Muhafazakâr bir kişiliğe sahip olan Fuat Şemsi Bey yalıların önünden denize girilmesinden hoşlanmadığı için, Afif Bey dahil bütün çocuklar ve gençler yalı önünden ziyade Niko'nun gazinosunun yanından denize girerlermiş.

O yıllar genç bir delikanlı olan Afif Bey'in dikkatini çeken bir husus da Boğaziçi kıyılarında sayıları ve çeşitleri artmaya başlayan Amerikan otomobilleridir. 1950'lere doğru başlayan Marshall yardımıyla ülkeye "hibe edilen" ve sadece yol yapmaya yarayan makinelerden bahseden Afif Bey, bu makinelerle yolların yapıldığını, sonra da bu yollarda kullanılmak üzere ABD'den otomobil ithaline başlanıldığını anlatır. Amerikan halkı tarafından ekonomik nedenlerle satın alınamayıp elde kalan Plymouth, Dodge, Desoto gibi orta sınıf otomobillerle Chrysler, Studebaker, özellikle Cadillac ve Oldsmobile gibi lüks sınıf sayılan arabalar, kısa zamanda, başta İstanbul caddeleri olmak üzere bütün ülkeye yayılmıştır. Bu arabalardan orta sınıf kategorisine girenlerin daha ileriki yıllarda, özellikle 60'larda, dolmuş ve taksi olarak kullanıldığı, o devri yaşamışların belleğinde yer alacaktır.

Necip Celâl (sağda) ve arka planda Niko'nun gazinosu Bosfor.

NECİP CELÂL ANDEL (1908 - 1957)

Bu kitabın asıl konusu olan Necip Celâl Andel'i iki ana bölümde anlatmak istiyoruz: Sanatçı yönüyle Necip Celâl; özgeçmişi, özel hayatı ve sosyal yönleriyle Necip Celâl.

SANATÇI YÖNÜYLE NECİP CELÂL

Müziğe İlgisi, Çaldığı Müzik Aletleri

Müziğe kabiliyetli, meraklı pek çok insan gibi Necip Celâl de çok küçük yaşlarda müziğe yönelmiş, okuma yazma öğrenmeden amatör, iyi bir kanuncu olan babasından kanun çalmayı öğrenmiştir. Evde yardımcı olarak çalışan kadınlardan genç bir kız ona bir mehter marşı olan "Ordumuz Etti Yemin"in melodisini piyanoda tek parmakla çalmasını öğretmiştir. Olayların sırasını tam olarak bilemiyoruz ama babasının önce piyano dersi aldırıp sonra vazgeçmesini; Heybeliada'da bir arkadaşının evinde bulduğu ud ve ağabeyi (muhtemelen) İhsan Celâl Bey'in bir asker arkadaşında gördüğü mandolin gibi aletlerle tanışmasını; izlediği filmlerde duyduğu melodileri kulaktan piyanoda çalmasını ve bu melodileri içgüdüyle değişik şekillere sokmasını, kendi kendine armonize etmesini; yakın aile dostlarının kızı Fikret Hanım'dan dinlediği klasik piyano eserleri üzerine önünde yeni ufuklar açıldığını kız kardeşi Belkıs Hanım'dan bizzat dinlemiştik. Petersburg askerî ataşesi Osman Senaî Bey'in kızı Fikret Hanım'ın günün birinde Necip Celâl'e piyanoda Liszt'in ikinci Macar Rapsodisi'ni, bir Chopin etüdünü ve bir Beethoven sonatını çalması üzerine Necip Celâl bu aleti çalmayı öğrenmek ister. Fikret Hanım, Necip Celâl'in çocukluk arkadaşı ve ileride bazı tangolarına Fransızca söz yazacak kadim dostu Fazıl Senaî Sarper'in de kız kardeşidir.

Hem Necip Celâl'e hem de kız kardeşi Belkıs Hanım'a piyano dersi vermek için eve hoca geldiğini, Necip Celâl'in bu dersleri çok ciddiye aldığını ve düzenli çalıştığını yukarıda yeğeni Mehmet Özdoğan Bey'den öğrenmiştik.

Necip Celâl'in kemana ve klasik müziğe ilgisi küçük yaşlarda başladıysa da bu alanda gelişmesi Almanya'ya gittikten sonra olmuştur. Almanya'da ne süre kaldığı tam olarak bilinmediği gibi oraya gidiş nedeni de tam belli değildir. Değişik kaynaklara göre gözlerini tedavi ettirmek için gittiği söylenmektedir. Zira o sıralarda ağabeyi İhsan Celâl Bey Almanya'da staj yapmaktaydı.

Ağabeyi İhsan Celâl Bey'le Almanya seyahatine çıkmadan önce, Saraçhanebaşı'ndaki konağın arka bahçesinde.

1924 sonbaharında kaldığı Almanya'da keman öğrencisi olduğu Ernst Schnabel, Necip Celâl'in kabiliyetine hayran olmuş ve bu hayranlığını (o zaman da görme bozukluklarından muzdarip bu talebesi için) "Eğer tıbben mümkün olsa gözlerimden birini Necip'e verirdim" diyerek belirtmiştir.

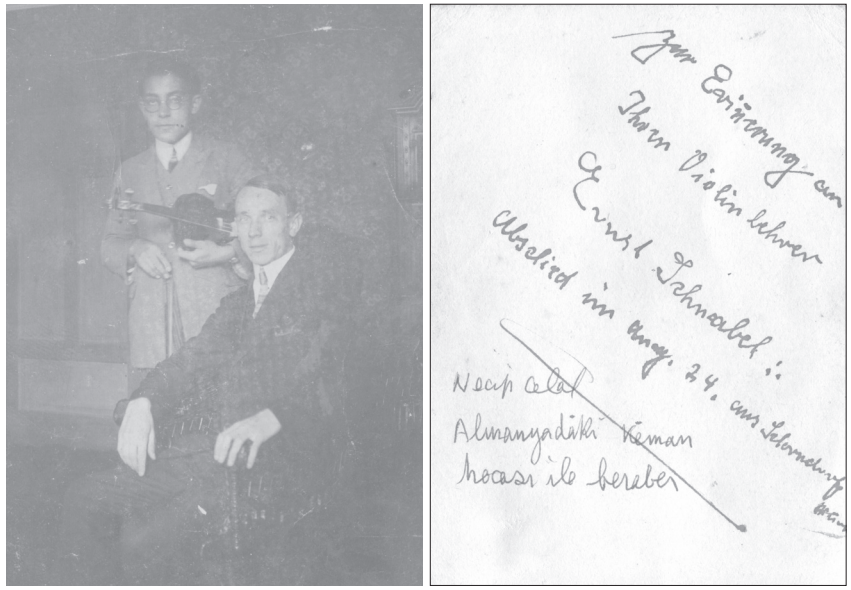

Keman hocası Ernst Schnabel'le Ağustos 1924 tarihli veda fotoğrafı.

Necip Celâl Almanya'da müzik dışında başka bir konuyla ilgilenmemiştir. Keman çalışmalarının yanında eskiden beri aşina olduğu mandolini ilerletmiş, Stuttgart Fidelio mandolin kulübünde 1. mandolinci olmuştur.

Necip Celâl, ağabeyi İhsan Celâl Bey ve eşi Leyla Hanım'la 1924'te İstanbul'a döner.

Muhtelif kaynaklarda Necip Celâl'in, bir akrabası aracılığıyla temasa geçtiği Alman kemancı Gustav Habermann'dan da Almanya'da bir süre keman dersi aldığı belirtilmekteyse de bu konuda aile arşivinde hiçbir bulguya rastlanılmamıştır.

İstanbul'a döndüğünde babası Mehmet Celâlettin Bey müzik konusunun gittikçe ciddileştiğini görüp onu bu konudan uzaklaştırmaya gayret etmiş, kendisi gibi hukukçu olmasını istemiştir. Ancak Necip Celâl'in gönlünde yatan müziktir. İstanbul'a dönünce yaşça aralarında pek fark olmayan, İstanbul Kız Lisesi öğretmenlerinden, Almanya eğitimli kemancı Tahir Sevenay'dan uzunca bir süre ders almıştır. Bu şekilde hayat boyu hayranlık beslediği Bach, Mozart ve Beethoven gibi bestecileri tanımıştır.

Kim olduğunu bilemediğimiz ilk müzik hocalarından birinin Necip Celâl'in yazdıklarını beğenmediğini, bestecilik konusuyla uğraşmamasını tavsiye ettiği söylenirse de Necip Celâl'in bu önerilere kulak asmadığı ortadır. Zamanın ünlü müzisyeni ve İstiklal Marşı'nın armonizasyonunu yapan Edgar Manas'tan (1875-1964) armoni ve bestecilik dersleri almıştır.

Babasının 1928'teki ölümü Necip Celâl'in hayatında bir dönüm noktasıdır. Müziğe ara vermiş, çok hareketli sosyal hayattan da kendini bir süre için dahi olsa geri çekmiştir.

O zamanlar İstanbul'un ileri gelen ailelerinin konaklarında, yabancı devletlerin kültür ofislerinde, şimdi hemen hepsi ortadan kalkmış irili ufaklı konser salonlarında verilen konserlere büyük bir ilgi gösteren Necip Celâl, özellikle ev konserlerinden hoşlanırmış. İstinye'deki yalılarının hemen komşusu olan Recaizade Ekrem yalısı bu konserlerin sıkça verildiği bir mekânmış. Necip Celâl'in hemen her konserine gittiği bu yalıda misafir yabancı sanatçıların yanı sıra 1924'te 19 yaşında Paris'ten

dönen Cemal Reşit Rey ve çevresinde topladığı son derece kaliteli müzisyenler de sıkça ev konserleri verirmiş.

Günümüzde yerinde, zevkten uzak, sözde benzer dış görünüşlü taklit bir AVM yükselen Beyoğlu'nun tarihî sineması Saray, o zamanlar konser salonu olarak da kullanılıyordu. Oranın müdavimlerinden olan Necip Celâl, o salonda Cemal Reşit idaresindeki İstanbul Şehir Orkestrası eşliğinde ya da solo konserler veren Menuhin, Kempff, Thibaud, Cortot, Oistrakh, Píhoda, Gieseking, Fournier, Cassadó gibi dünyanın en büyük sanatçılarını dinleme ve onlarla tanışma imkânı bulmuştur.

Almanların o zamanki kültür ve buluşma merkezi olan Teutonia kulübünde Wilhelm Kempff'in verdiği bir resital sonrasında piyanoda belirli bir notanın akordunun bozuk olduğunu söylemesi üzerine Kempff şaşkınlığını ve hayretini gizleyememiş, "Nasıl duydunuz, bu o kadar hafif bir akortsuzluktu ki, kimse farketmez diye üzerinde durmamıştım" demiştir.

Eminiz ki Necip Celâl'in tangolarındaki üstün kalitenin en önemli nedenlerinden biri klasik müzik alanındaki tecrübeleridir.

Necip Celâl'in elde ettiği klasik müzik notalarını gözlerinin müsaade ettiği oranda incelediği, bilgisini artırdığı ve tecrübesini geliştirdiği bilinmektedir. Müziğin her türlüsüne gösterdiği ilgiyi klasik müziğe de göstermiş, hatta ömrünün son yıllarında bu konuya daha da eğilmiş; tango ve benzeri müzik türlerinin yanında keman, viyolonsel konçertoları, "Rüzgâr" adlı keman sonatı, keman etüdleri, *lied*'ler bestelemiştir. Orkestrasyon konusuna çok ilgi duyduğu için senfonik eserler bestelemek düşüncesindeymiş. Özellikle Türk motifleri kullanılan senfonik besteler yapmaya hazırlanıyormuş. Arşivinden çıkan ve kimin yazdığı imzasından okunamayan belgelerde orkestrasyon konusunda tavsiyeler aldığı görülmektedir.

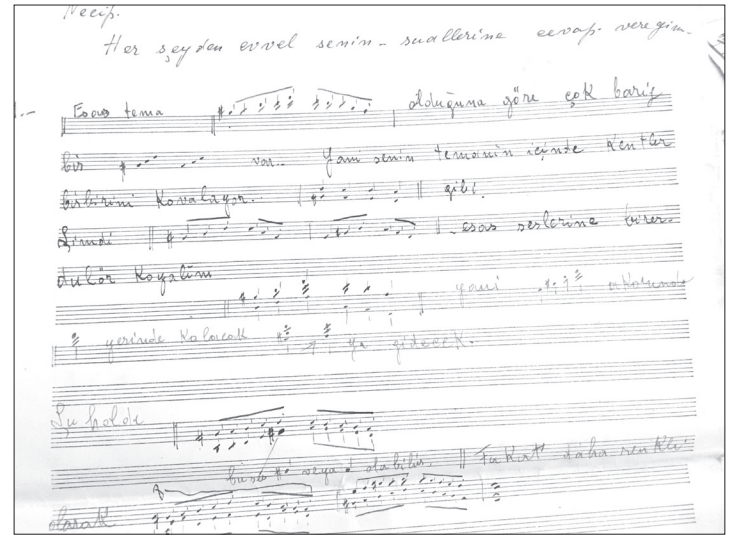

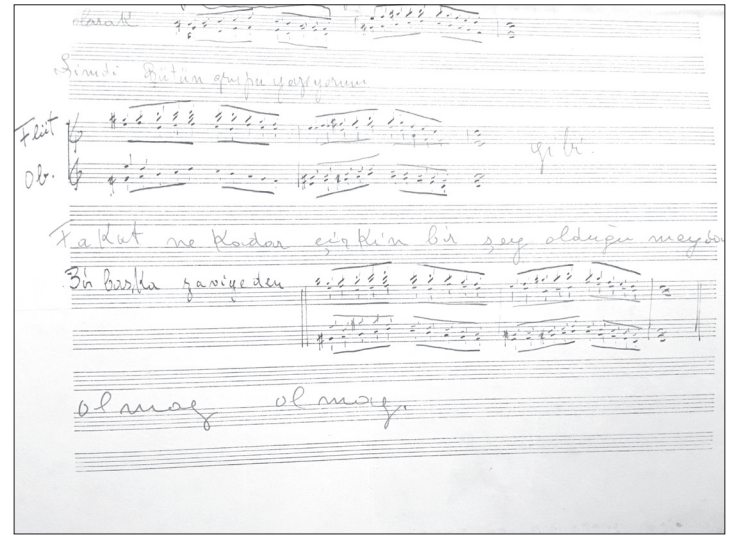

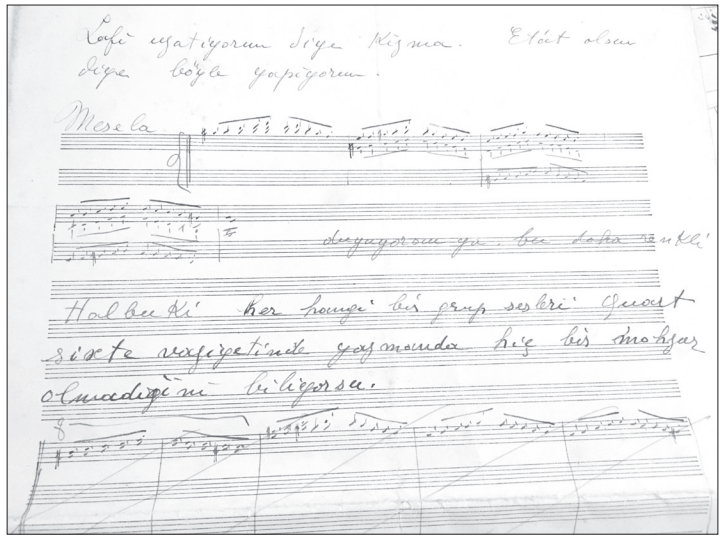

Necip Celâl'e mektupla orkestrasyon konusunda tavsiyeler veren bir kişiden gelen talimatlardan üç sayfa (bir önceki sayfadakilerle birlikte). Son sayfadaki imza okunmuyor. Ancak sona eklenen pek içten sevgi ve selam mesajından anlaşıldığı kadar bu kişinin Necip Celâl'den daha yaşlı ama kendisiyle iyi bir ahbaplığı olduğu belli oluyor.

Son eseri olarak yazmaya başladığı ve notaları bu kitabın yazıldığı dönemlerde, ölümünden yaklaşık 60 yıl sonra, evindeki bir sandıktan gün ışığına çıkan obua konçertosuna Haseki Hastanesi'ndeki son günlerini geçirdiği odasında bile devam etmiş, ancak ömrü yetmediği için bu çalışması yarım kalmıştır.

(Muhtemelen radyoda çalan) Mozart'ın bir keman konçertosunun keman partisini incelerken.

Yine bir keman partisyonuna bakarken.

Sultanahmet'teki evinde arkadaşlarıyla kurduğu yaylı sazlar dörtlüsünde birinci kemancı. Yaptığımız geniş çaplı araştırmaya rağmen öteki müzisyenlerin kim oldukları konusunda bir bilgiye ulaşamadık.

Necip Celâl, Sultanahmet'teki apartmanda masa başında çalışırken. Ancak o sıralar görüşünü kaybetmiş olduğundan bu fotoğrafı çektirmek için poz verdiği düşünülebilir.

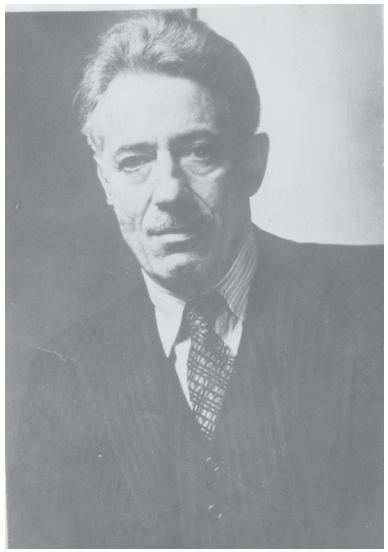

Necip Celâl'in arşivinden çıkan Fritz Kreisler'in bir fotoğrafı.

Necip Celâl'in müzisyen dostlarından edindiğimiz bilgiler doğrultusunda, romantik keman müziğinin önemli isimlerinden olan Fritz Kreisler'in keman virtüozu ve besteci olarak Necip Celâl'i çok etkilediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Sultanahmet'te piyanosunun başında.

Necip Celâl Antel çok sayıda müzik aletini iyi bir şekilde çalardı. Bu aletlerin içinde keman ve piyano önde gelirdi. Ayrıca gitar, akordeon ve mandolin de çalardı.

Çocukluk yıllarında keman çalarken.

Necip Celâl piyano çalarken.

Şarkıcılara eşlik ettiği bir oda müziği konserinde, çok sevdiği Atatürk'ün resminin altında piyano çalarken.

Gençlik yıllarında Sultanahmet'teki apartmanında bir davet öncesi kemanıyla poz verirken.

Kemanıyla, gözlüksüz ender fotoğraflarından biri.

Sultanahmet'teki evinde kemanıyla (1955).

Bir çalışma sırasında gitarıyla.

Muhtelif müzik aletleriyle.

Sultanahmet'teki evinin bahçesinde gitarıyla.

Annesi Emine Hanım'la bir fotoğrafı. Ada vapurunun güvertesinde akordeon çalarken.

Aşağıda viyolonsel ve saksofon ile de poz verdiği fotoğraflarını gördüğümüz Necip Celâl bu iki aleti çalmazdı. Otomobil kullanmadığı hâlde direksiyon başında ya da çiftçilik yapmadığı hâlde saban sürerken çektirdiği fotoğraflarındaki gibi burada da artistik yönü ön plandadır.

Viyolonsel ile çekilmiş bir fotoğrafı.

Saksofonla çekilmiş bir fotoğrafı.

MAZİ

Tango
Op. 2
Müzik: Necip Celâl Andel
Söz: Necdet Rüştü Efe
Fransızca söz: Fazıl Senaî Sarper (*Passé*)
İthaf: Charlie Gaudriot

Opus 1 olarak kayda geçen ve çok tutulan "Sarı Yapıncak" adlı *foxtrot*'tan sonra Opus 2 "Mazi" bütün ülkede gerçek anlamda çok sevildi ve ilk Türk tangosu olarak tarihe geçti. Türk tango tarihi bu tangoyla başlar. Basılan 5000 kopyası hızla tükenen bu tangoya bu başarısının üzerine Fazıl Senaî Fransızca sözler yazdı. Cumhuriyet'ten önce *tango turque* ya da *tango arabesque* adlarıyla bestelenen bir takım tango benzeri çalışmalar olduğu bilinmektedir. Bu konuda elde çok az sayıda bazı kayıtlar, müsvedde olarak bulunan bir takım notalar olsa da bu eserler bir bütünlük arz etmezler. "Mazi" ve ondan sonra gelen Necip Celâl'in ya da Fehmi Ege'nin tangoları gibi halka mal olmaları söz konusu değildir.

"Mazi" tangosunun sözleri

Ben de gönül çektim eskiden,
Yandı hayatım bu sevgiden.
Anladım ki bir aşka bedel
Gençliğimmiş elimden giden.

Önünde ben geldim de dize,
Yâr olmadı bu kimsesize.
En nihayet düşüp can verdim
Gözündeki yeşil denize.

***

Nakarat / *Refrain*

Sarmadımsa da belden,
Geçmedim bu emelden.
Bir hazin maceradır,[*]
Onu aldılar elden.

Başkasına yâr oldu,
Eller bahtiyar oldu.
Gönlüm hep baştan başa,
Viran bir diyar oldu.

***

Mazi kalbimde bir yaradır,
Bahtım saçlarımdan karadır.
Beni zaman zaman ağlatan
İşte bu hazin maceradır.

Ne göğsünde uyuttu beni,
Ne buseyle avuttu beni.
Geçti ardından uzun yıllar,
O kadın da unuttu beni.

***

Nakarat / *Refrain*

* Bazı kaynaklara göre "*Bir hazin hatıradır*,"

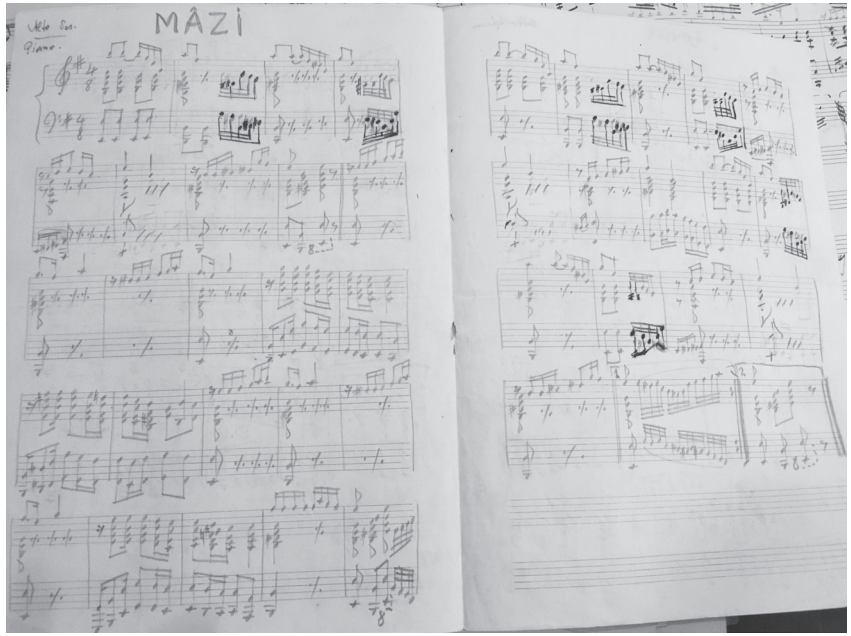

''Mazi'' tangonun alto ses için, mi minör tonda yazılmış şan-piyano partisi.

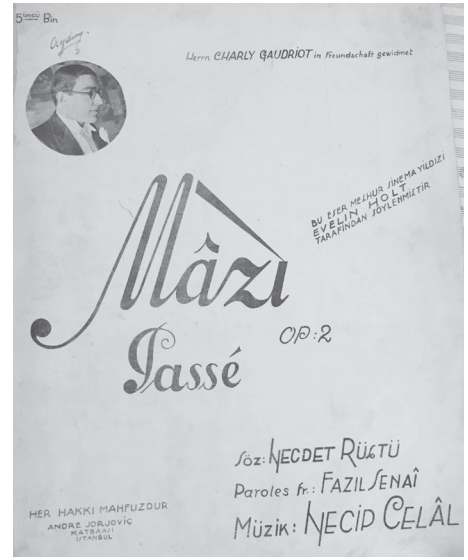

''Mazi''nin orijinal notasının kapağı.

Son derece popüler olan bu tango ilk defa Seyyan Hanım tarafından plağa okunmuştur. Sahibinin Sesi, Odeon, Columbia, Polydor plakları bu tangoyu ilk kaydedenler arasındadır.*

Türk tangolarının sözleri içinde en unutulmayan, romanlara, filmlere girmiş, hatta günlük konuşmada bir ifade hâline gelmiş aşağıdaki sözler bu tangodan alınmadır.

Mazi kalbimde bir yaradır…

* Daha sonraları pek çok şarkıcı ve orkestra tarafından icra edilen bu tangonun yorum kalitesi, tango hakkında en ufak bir bilgisi olmayan kişilerin elinde gittikçe düşmüştür. Günümüzdeki internet sayfalarında sıkça rast gelindiği gibi bu tarihî eser ve benzerleri, tangoyla alakası olmayan müzik aletleriyle, hatta Türk müziği sazlarıyla çalınmakta; arabesk tarzı, doğu ile batı şan teknikleri arasında gidip gelen, belirli bir yere oturamamış, ses kaydırmalarıyla karakterize olan pek tuhaf bir şarkı söyleme şekliyle dinleyiciye sunulmaktadır.

TÜRK TANGOSUNUN KURUCUSU

NECiP CELÂL ANDEL

SANATI ◆ HAYATI ◆ YAŞADIĞI İSTANBUL

ERTUĞRUL SEVSAY

2. KİTAP

İÇİNDEKİLER

Tango *vii*
Giriş *ix*
Orquesta Típica *x*
Necip Celâl Andel'in Tangolarının Kayıtları *x*
Necip Celâl Andel/Band-O-Neon Cd'sindeki Tangoların Listesi *xi*
Band-O-Neon Orkestrasının Hikâyesi *xiii*
Band-O-Neon Hakkında Yazılanlar *xvi*
Kayıtta Görevli Band-O-Neon Sanatçıları ve Kayıt Bilgileri *xvi*
Prova ve Kayıtlardan Fotoğraflar *xviii*
Teknik Açıklamalar *xxv*
Bandoneonlar *xxv*
Yaylı Sazlar *xxvi*
Kontrbas ve Piyano *xxvi*
Genel Teknikler *xxvii*
Melodik, Armonik ve Ritmik Öğelerin Dengesi *xxvii*
Kasıtlı "Dengesizlikler" ve Kural Bozan Durumlar *xxvii*
Tempolar *xxviii*
Şan ve Orkestra Partilerinin İcrası *xxviii*
Kontrastlar *xxviii*
Senkoplar *xxix*
Kadanslar *xxix*
Vurgulamalar *xxix*
Ritmik Fonksiyonlar *xxix*
Bireysel Teknikler *xxx*
Bandoneon Notasyonu ve Efektleri *xxx*
Keman ve Viyolonsel Notasyonu ve Efektleri *xxxi*
Kontrbas Notasyonu ve Efektleri *xxxiv*
Piyano Notasyonu ve Efektleri *xxxvi*
Çalma Teknikleri ile İlgili Açıklamalar *xxxix*
Necip Celâl Andel'in Tüm Tangolarının Partisyonları **1**
1. Mazi Op. 2
Söz: Necdet Rüştü Efe **3**
2. Ayrılık Op. 3
Söz: Necip Celâl Andel **17**
3. Suna Op. 6
Söz: Bülent Nuri Esen **29**
4. Özleyiş Op. 7
Söz: Necip Celâl Andel, Bedri Noyan **43**
5. Kimse Sevgimi Bilmez Op. 9
Söz: Bedri Noyan **57**
6. Yıllar Op. 10
Söz: Bedri Noyan **75**
7. Günler Op. 11
Söz: Bedri Noyan **89**
8. Bir An İçin Op. 12
Söz: Bedri Noyan **101**

9. Benim Şarkım Op. 14
Söz: Necip Celâl Andel **115**
10. Geçmiş Zaman Olur Ki Op. 15
Söz: Necip Celâl Andel **131**
11. Damla Damla Op. (Muhtemelen) 16 Veya Opus Posthm.
Söz: Necip Celâl Andel **141**

Necip Celâl Andel/Ertuğrul Sevsay - Mazi ve Özleyiş Tangolarının Keman ve Piyano İkilisi İçin Düzenlemeleri **153**
Mazi **155**
Özleyiş **161**

Necip Celâl Andel/Ertuğrul Sevsay - Mazi ve Özleyiş Tangolarının Piyano ve Yaylı Sazlar Dörtlüsü İçin Düzenlemeleri **169**
Mazi **171**
Özleyiş **179**

Necip Celâl Andel / Fenerbahçe Marşı **187**

TANGO

Bu sözü duyan herkesin dudaklarına belli belirsiz bir gülümseme getiren; bir anda geçmişin erişilmez derinliklerinden bir anıyı çekip çıkartan tılsımlı müzik.

Kâh sevgi kâh nefret, kâh kıskançlık kâh ihtiras... Romantizmin en yücesi; erotizmin en bayağısı... Tüm duyguları içerir tango.

Bir bandoneonun yanık sesiyle anlatır hepsini.

Tango dinletir, tango söyletir, tango dans ettirir; güldürür, ağlatır, düşündürür, teselli eder...

Her türlü insana seslenir tango. Hele doğduğu Buenos Aires'te.

Parfüm kokularının doldurduğu süslü balo salonlarından sigara dumanıyla içki ve ter kokularının sarmaş dolaş olduğu batakhanelere kadar uzanır tango.

Zamanla Avrupalı ve Kuzey Amerikalıların elinde tüm güzelliklerini yitirmiş, tüm özelliklerinden soyutlanmış, ucuz salon orkestralarının elinde soysuzlaştırılmış fakat buna rağmen tılsımını korumuş bu müziğe kulak verin.

Tangoya sadece müzik demek yanlıştır!

Tango bir yaşam biçimidir!

Tango nefret ederken bile seven insanın müziğidir.

En mutlu anda ümitsizliğin gölgesi; en kederli anda umudun parıltısıdır.

Neredeyse tüm dünyanın tango yaptığı dönemlerde ülkemize de geldi tango.

İstanbul'un eski köşk ve yalılarından modern apartman dairelerine kadar; Ankara'nın diplomat balolarından Samsun çarşısında müşteri çekmek için sokağa hoparlörle radyodaki tangoları çalan dükkânlara kadar girdi tango. Radyoda çalınan yeni tangoların sözlerini bir an önce öğrenebilmek genç kızların en büyük tutkusu olmuştu. Küçük şeylerden büyük zevkler alınan güzel zamanlardı.

Geçmişi geri getirmek imkânsız. Belki gerek de yok. Ama o devirleri yaşamışların ya da yaşayanlardan dinleyenlerin geçmişi hayal etmeye de mi hakları yok?

Düşünün! Kebap ve hamburger dükkânlarının yerini aldığı, bir zamanlar eldivenli genç kızların servis yaptığı Beyoğlu pastanelerini düşünün. Arabesk furyasıyla kubbede hoş bir seda olarak bile kalamayan, bir zamanların Park Oteli'nden yükselen Yanko'nun orkestrasının müziğini düşünün.

Moda'dan, Kalamış'tan, Bostancı'ya Maltepe'ye kadar uzanan bir dizi inci gibi dizilmiş, bir zamanlar içinde sandalların nazla keyfettiği, şimdi ise doldurulan toprak ve yapılan yolun altında gömülmüş olan koyları düşünün.

Azİz İstanbul'una dün bir tepeden bakan Yahya Kemal'e kulak verin:

Körfezdeki dalgın suya bir bak, göreceksin,
Geçmiş gecelerden biri durmakta derinde.

İşte bu körfezlere kadar geldi tango. Bu körfezlerde romantizmin doruğuna ermiş kalpleri eritti, birbirine bağladı tango. Necip Celâl'in, Fehmi Ege'nin notalarında; Seyyan Hanım'ın, İbrahim Özgür'ün, Zehra Eren'in, Şecaattin Tanyerli'nin sesinde; Orhan Avşar'ın bandoneonunda, Hagop Pakyüz'ün, Melih Dimitrios Ergen'in akordeonunda; Stefan Papazyan, Vural Doğu, Necip Aşkın'ın kemanında; Necati Giray'ın viyolonselinde; Çarli Rahçi'nin kontrbasında; Aleks Keleci'nin, Celal Akatlar'ın piyanosunda, Fehmi Akgün'ün radyo programlarında yaşadı tango.

Evet, şimdi Necip Celâl'in tango dünyasına uzanalım. Aynı anda, ister Beyoğlu'nun eski Markiz pastanesini veya şimdi yerinde yeller esen pek çok *café*'sinden birini, ister İstinye vapur iskelesine yanaşan vapurdaki hayranlarının ısrarlı tezahürüne karşılık vererek iskelenin hemen yanındaki yalısının balkonuna çıkıp keman ya da gitarıyla eşlik ettiği vapur yolcularına bir ağızdan tango söyleten Necip Celâl'i düşünün.

Tango... Bu tılsımlı sese kulak verin.

Ertuğrul Sevsay

GİRİŞ

Bu bölümde Necip Celâl Andel'in 11 tangosunun tarafımızdan yapılmış düzenlemelerinin notaları yer almaktadır.

Enstrüman adlarının dünyanın ortak dili sayılabilecek İngilizce olarak yazılmasının nedeni, bu tangoların uluslararası platforma da uzanmasını kolaylaştırmaktır. Ayrıca aşağıda anlatılan bazı tekniklerin adları da yabancı dillerde verilmiştir. Bu terimler, hangi dilden geldikleri fark etmeksizin hemen bütün dillerde bu şekilde kullanıldıklarından, bu kuralın dışına çıkılmamıştır.

Bu partisyonlara geçmeden tipik tango orkestrası hakkında kısa bir bilgi vermek, daha sonra da partisyonda kullanılan, genelde tango icrasında uygulanan bir takım teknikleri açıklamak istiyoruz. Özellikle teknikler, sadece müzisyen olan okuyucularımızı ilgilendirecektir. Mamafih bunlardan bahsedilmesi gereklidir, zira ülkemizde tango genelde yanlış icra edilmektedir. Bu tekniklerin bazıları o derece tangoya mahsustur ki, bunlara klasik müzik icrasında rastlanmaz bile (örneğin çok parmakla çalınan *pizzicato*). Bu tekniklerin bir kısmı da tango müziğinde, klasik müzikte çalındığı gibi kullanılmaz (örneğin keman yayının kökünde düşük gürlükte ritim çalınması gibi).

ORQUESTA TÍPICA

Önce tipik tango orkestrasını tanımakla başlayalım.

Tipik tango orkestrasında 4 temel alet ya da alet grubu vardır.

1. Bandoneonlar
2. Yaylı sazlar (genelde kemanlar, bazen de viyolonsel)
3. Piyano
4. Kontrbas

Tipik tango orkestrasında en az ikişer bandoneon ve keman, birer piyano ve kontrbas bulunur.

Bu kitaptaki aranjmanlar en küçük kadro olan tango dörtlüsünden, (yani bandoneon, keman, piyano ve kontrbas) tam teşekküllü *orquesta típica*'ya kadar (4 bandoneon, 4 keman, 1 viyolonsel, 1 piyano, 1 kontrbas) her büyüklükteki kadroda çalınabilir. Gereğinde bandoneon ve keman sayısı artırılabilir (aşağıya bakınız). Piyano, kontrbas ve eğer kullanılacaksa viyolonsel daima birer tanedir.

Tarih boyunca flüt, klarnet, trompet, viyola, vibrafon, bateri, hatta arp ve fagot gibi aletler de tango orkestralarında denenmiş ama kabul görmemiştir. Bunların arasında sadece klarnete ve bateriye Avrupa ve Rus tangolarında rastlamak mümkündür ama bu tangolar zaten stil olarak gerçek tangodan uzaklaşmışlardır. Öte yandan akustik gitar, tango müziğinde *orquesta típica* dışında sıklıkla kullanılmaktadır.

Gerçek tangoda akordeon kullanılmamalıdır. Akordeon körüklü bir saz olduğu için bazı ülkelerde bandoneon bulunmaması nedeniyle bu aletin yerine kullanılmaktadır ama bu, aşağıdaki "Teknik Açıklamalar"ın bandoneonlar bölümünde anlatıldığı gibi, yanlıştır.

NECİP CELÂL ANDEL'İN TANGOLARININ KAYITLARI

Necip Celâl Andel'in 11 tangosunun hepsi Band-O-Neon, *Gran Orquesta Típica de Tango* tarafından Şubat-Mart 2018 tarihlerinde kaydedilmiştir. Teknik çalışmalar Mayıs 2018'de tamamlanmıştır. Eserlerin düzenlemesi Ertuğrul Sevsay tarafından yapılmıştır. "Necip Celâl Andel - Tüm Tangoları" adı altında AK Müzik tarafından hem kompakt disk (CD) hem de uzun çalar (LP) olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma aynı zamanda Band-O-Neon orkestrasının 20. kuruluş yılını da kutlamaktadır. Band-O-Neon Orkestrası bu şekilde "Türk Tangoları" serisine başlamış bulunmaktadır. Çalınan eserler, söz yazarlarının adları, orkestranın hikâyesi, projede görev alan tüm sanatçıların adları, Band-O-Neon hakkında yazılanlar, prova ve kayıtlardan fotoğraflar aşağıda verilmiş, sonra da tango icrası konusunda teknik açıklamalara geçilmiştir. Orkestranın CD kaydında kullandığı tüm partisyonlar, ayrıca "Mazi" ve "Özleyiş" tangolarının keman piyano ikilisi; yaylı sazlar dörtlüsü ve piyanodan kurulu beşli için düzenlemelerinin partisyonları kitabımızın bu bandını tamamlamaktadır.

NECİP CELÂL ANDEL/BAND-O-NEON CD'SİNDEKİ TANGOLARIN LİSTESİ

Bu tangolar besteleniş sırasına göre kaydedilmiştir.

1- "Mazi" (Necip Celâl Andel / Necdet Rüştü Efe)
Solist: Besra Alaca Pummer

2- "Ayrılık" (Necip Celâl Andel / Necip Celâl Andel)
Solist: Besra Alaca Pummer

3- "Suna" (Necip Celâl Andel / Bülent Nuri Esen)
Solist: Bağdasar Bayvertyan

4- "Özleyiş" (Necip Celâl Andel / Necip Celâl Andel - Bedri Noyan)
Solist: Bağdasar Bayvertyan

5- "Kimse Sevgimi Bilmez" (Necip Celâl Andel / Bedri Noyan)
Solist: Bağdasar Bayvertyan

6- "Yıllar" (Necip Celâl Andel / Bedri Noyan)
Solist: Seçil İlker

7- "Günler" (Necip Celâl Andel / Bedri Noyan)
Solist: Seçil İlker

8- "Bir An İçin" (Necip Celâl Andel / Bedri Noyan)
Solist: Tanju Yıldırım

9- "Benim Şarkım" (Necip Celâl Andel / Necip Celâl Andel)
Solist: Tanju Yıldırım

10- "Geçmiş Zaman Olur ki" (Necip Celâl Andel / Necip Celâl Andel)
Solist: Seçil İlker

11- "Damla Damla" (Necip Celâl Andel / Necip Celâl Andel)
Solist: Besra Alaca Pummer

Band-O-Neon, *Gran Orquesta Típica de Tango* dansçılarıyla (Foto: Christoph Czernin).

BAND-O-NEON ORKESTRASININ HİKÂYESİ

Avrupa'nın yegâne tipik Arjantin tangosu orkestrası olan Band-O-Neon, *Gran Orquesta Típica de Tango*, tangonun "Altın Devri" sayılan 1930-1950 yıllarının bütün özelliklerini taşıyan ve bu dönem tangolarında ihtisaslaşan bir gruptur. Adını, tangonun en karakteristik çalgısı olan bandoneondan almıştır.

1992 yılında Viyana Müzik Üniversitesi'ni ziyaret eden Güney Amerikalı besteciler, aynı üniversitenin öğretim üyelerinden Ertuğrul Sevsay'ı ülkelerine davet etmişlerdir. O yılın Ağustos ayında Arjantin'den başlamak üzere bir Güney Amerika turu yapan Sevsay, seyahatinin ilk durağı olan Buenos Aires'te çocukluğundan beri hayran olduğu tangoyu yerinde ve orijinal şekliyle izlemiş ve bu konuya ciddi bir biçimde eğilmeye karar vermiştir. Orta Avrupa'da klasik müziğe gösterilen özenin Arjantin'de tangoya gösterilmesi sanatçıyı çok etkilemiştir. 1993'ten itibaren defalarca Buenos Aires'e giden sanatçı, tango dünyasının çok meşhur kişileriyle tanışmış, onlarla çalışma imkânı bulmuştur. 1995 yılında önce bir dörtlü olarak Band-O-Neon grubunu kurmuştur. Zamanla gelişen grup 1998'de tipik tango orkestrası hâline gelmiştir. Band-O-Neon, 2-4 bandoneon, 3-5 keman, 1 viyolonsel, 1 kontrbas ve 1 piyanodan, ayrıca dansçı ve solistlerden kuruludur.

Orkestranın dağarcığı Arjantin tangosunun bütün stillerini kapsar. Klasik, geçiş ve özellikle yeni (Tango-Nuevo) dönem tangolarının yanında modern tangolara da yer verilmektedir.

Band-O-Neon'un amaçlarından biri de 1925 - 1950 yılları arasında yazılmış Türk tangolarını yeniden ele alıp özgün düzenlemelerle icra etmek ve dünyaya tanıtmaktır. Bu amaçla yola çıkan Band-O-Neon sanatçıları, Türk tangolarını İsviçre'nin konser salonlarından Slovakya'daki diplomatik konserlere; Linz Operası'ndan Bayreuth, ya da Mannheim'deki dans lokallerine; Barbados ya da St. Vincent adalarından Hindistan'daki tapınaklara kadar götürmüşlerdir.

Tüm Arjantin tangolarını özgün biçimleriyle yorumlayan Band-O-Neon, klasik ve romantik tangoları, meşhur Arjantin orkestraları tarafından icra edilmiş yorumlarıyla çalar. Bu nedenle Band-O-Neon herkesçe tanınan bu tangoların modernize edilmesine karşıdır.

Band-O-Neon'un bazı düzenlemelerinde ve yorumlarında geçmişteki Arjantin tango ekollerinin ve orkestralarının izlerini görmek mümkündür. Örneğin "La Cumparsita", "Felicia", "Gran Hotel Victoria" Juan D´Arienzo stilinde; "Quejas de Bandoneón", "Sur" Aníbal Troilo stilinde; "A la Gran Muñeca", "El Once", "Comme Il Faut" Carlos di Sarli ve "Recuerdo", "La Yumba" Osvaldo Pugliese stillerinde çalınır. Ayrıca modern tangolar da (Astor Piazzolla, Horacio Salgán gibi) orkestranın dağarcığında yer alır.

Asil üyelerinin tümünün Viyana Müzik Üniversitesi öğretim üyesi, mezunu ya da yüksek dönem öğrencisi olduğu Band-O-Neon'un çalışma merkezi Viyana'dır.

Band-O-Neon'un Arjantin tangosunu Arjantin dışında başarıyla temsil etmesi nedeniyle Ertuğrul Sevsay'a Eylül 2012'de o zamanın Arjantin Tango Sanatçıları Birliği Başkanı, efsanevi bandoneoncu Leopoldo Federico tarafından Buenos Aires'te takdirname verilmiştir.

NECİP CELÂL ANDEL'İN
TÜM TANGOLARININ PARTİSYONLARI

Mazi

Mazi

Tango

Müzik / Music: Necip Celal Andel
Söz / Lyrics: Necdet Rüştü Efe
Düzenleme / Arr.: Ertuğrul Sevsay

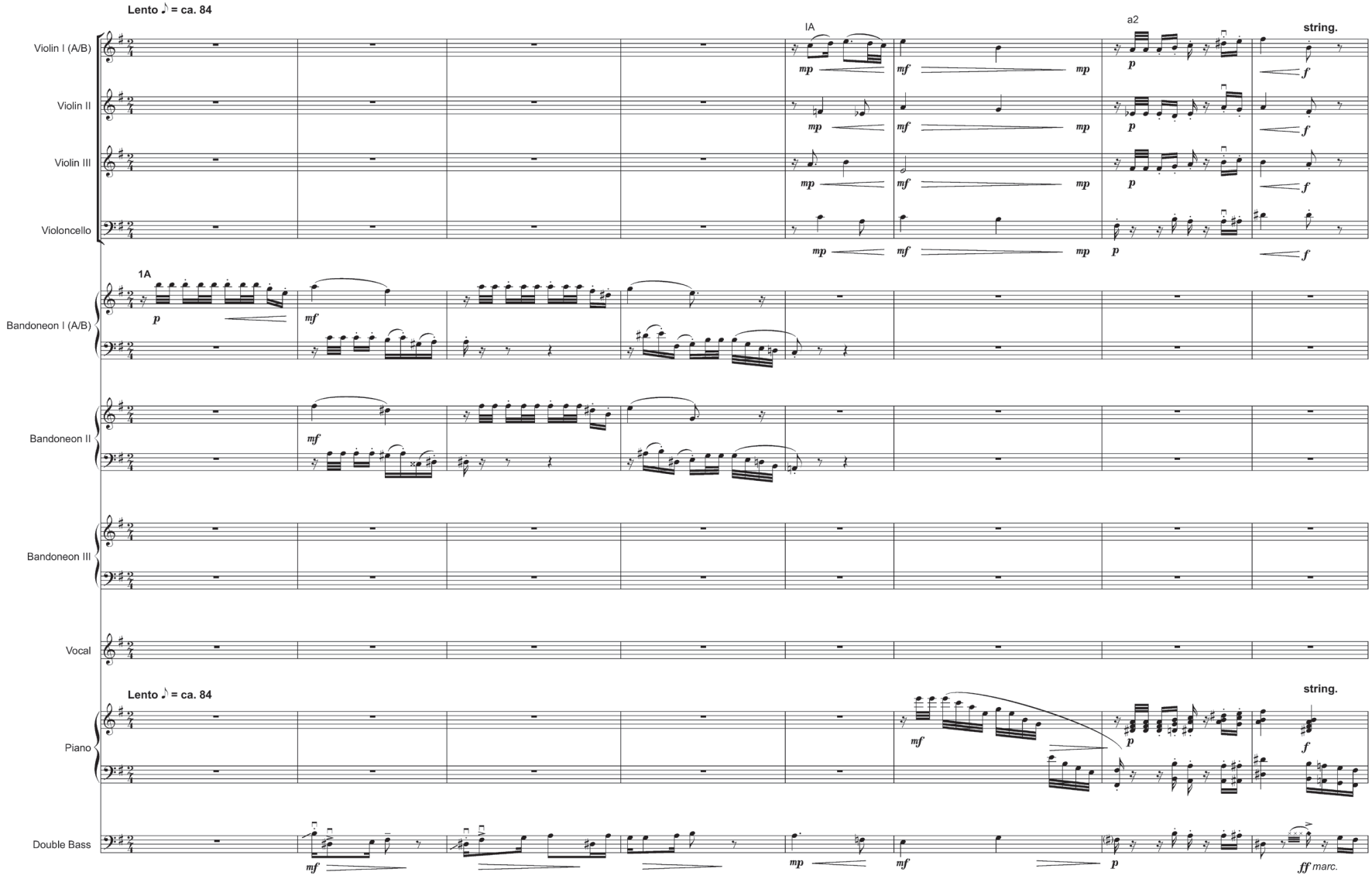

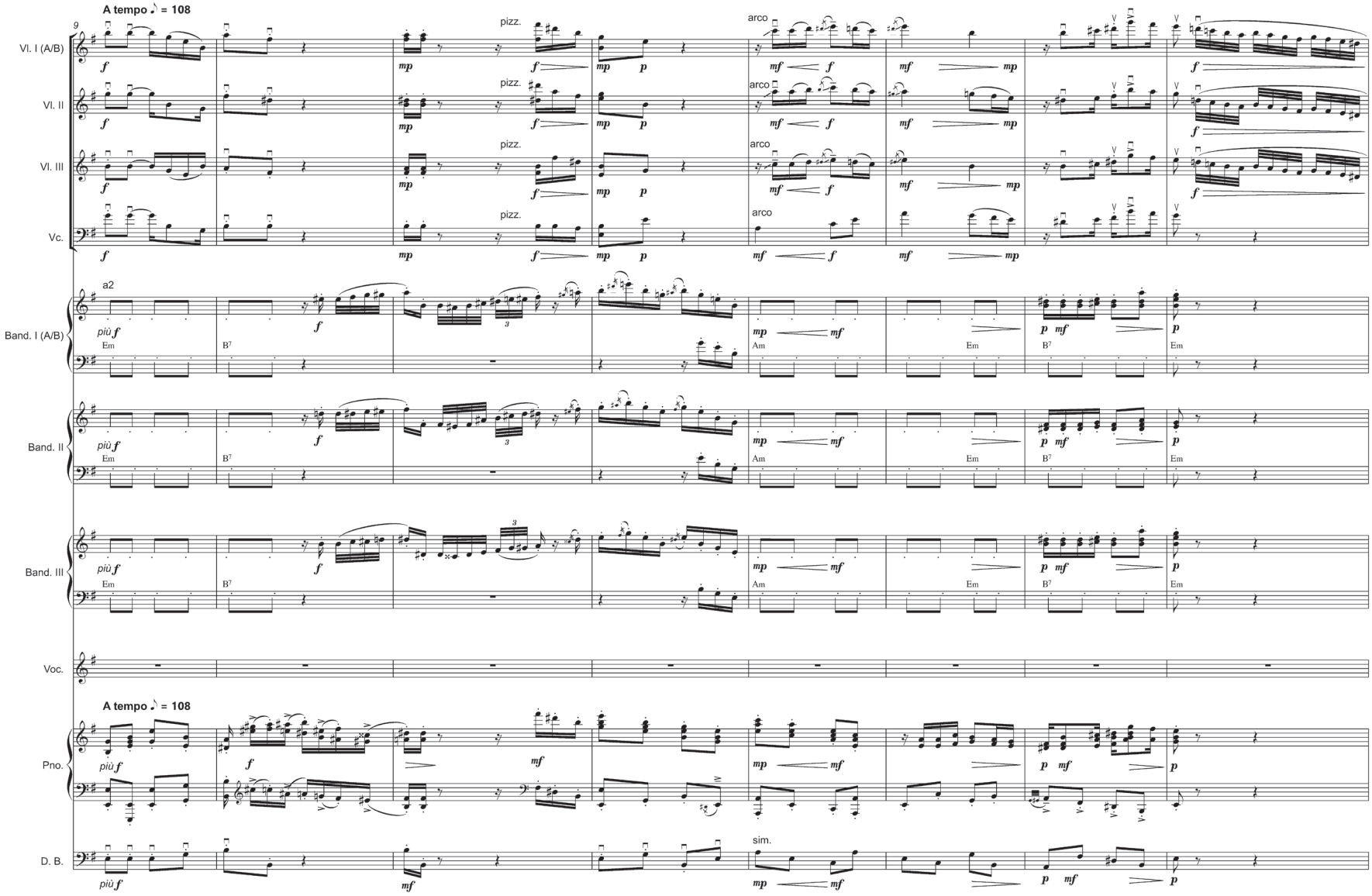
A tempo ♪ = 108
9
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
pizz.
arco
a2
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Em
B7
Am
Voc.
Pno.
D. B.
sim.

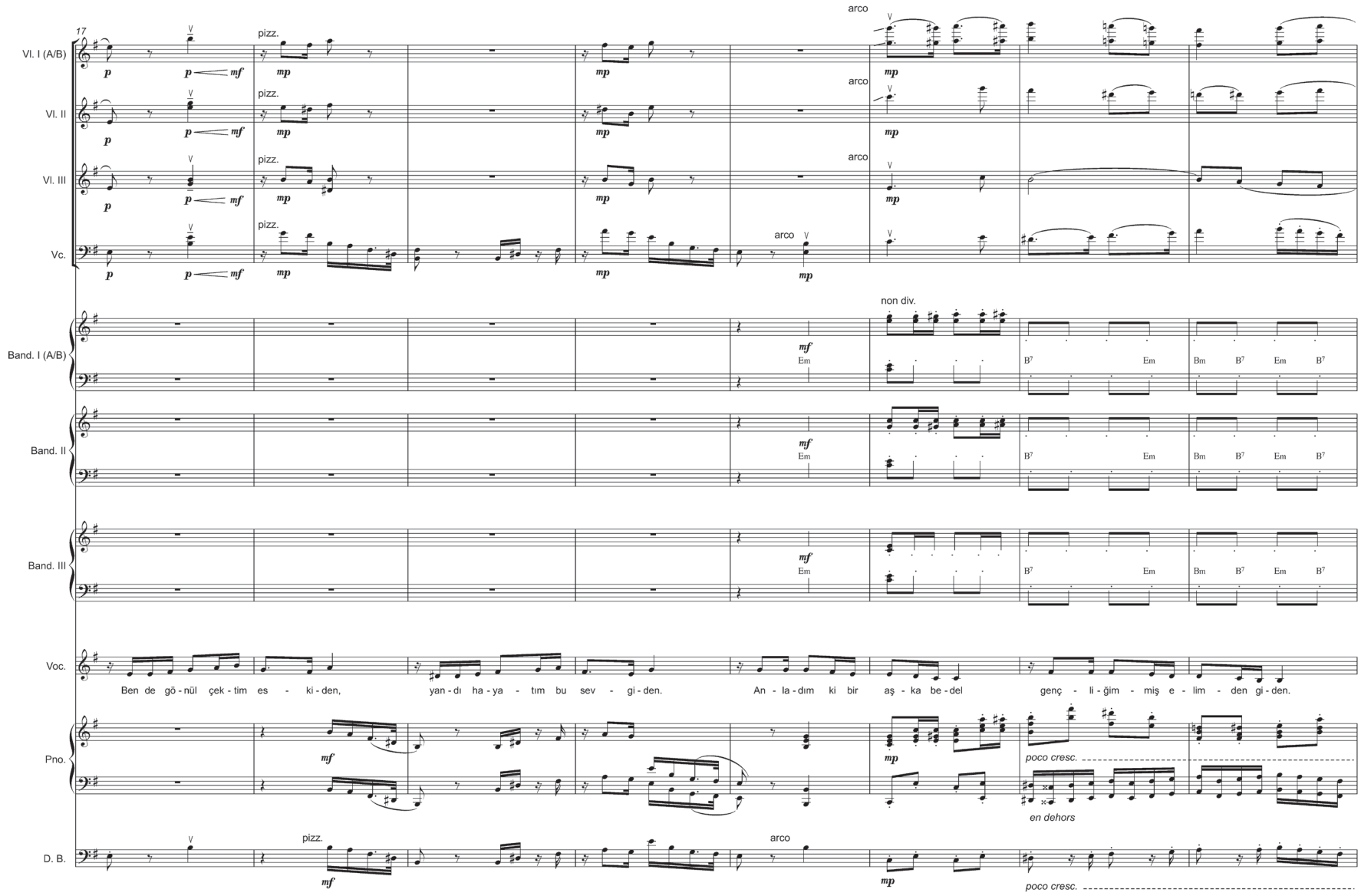
17
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Voc.
Pno.
D. B.
pizz.
arco
non div.
Em
B7
Bm
Ben de gö - nül çek - tim es - ki - den,
yan - dı ha - ya - tım bu sev - gi - den.
An - la - dım ki bir aş - ka be - del
genç - li - ğim - miş e - lim - den gi - den.
poco cresc.
en dehors

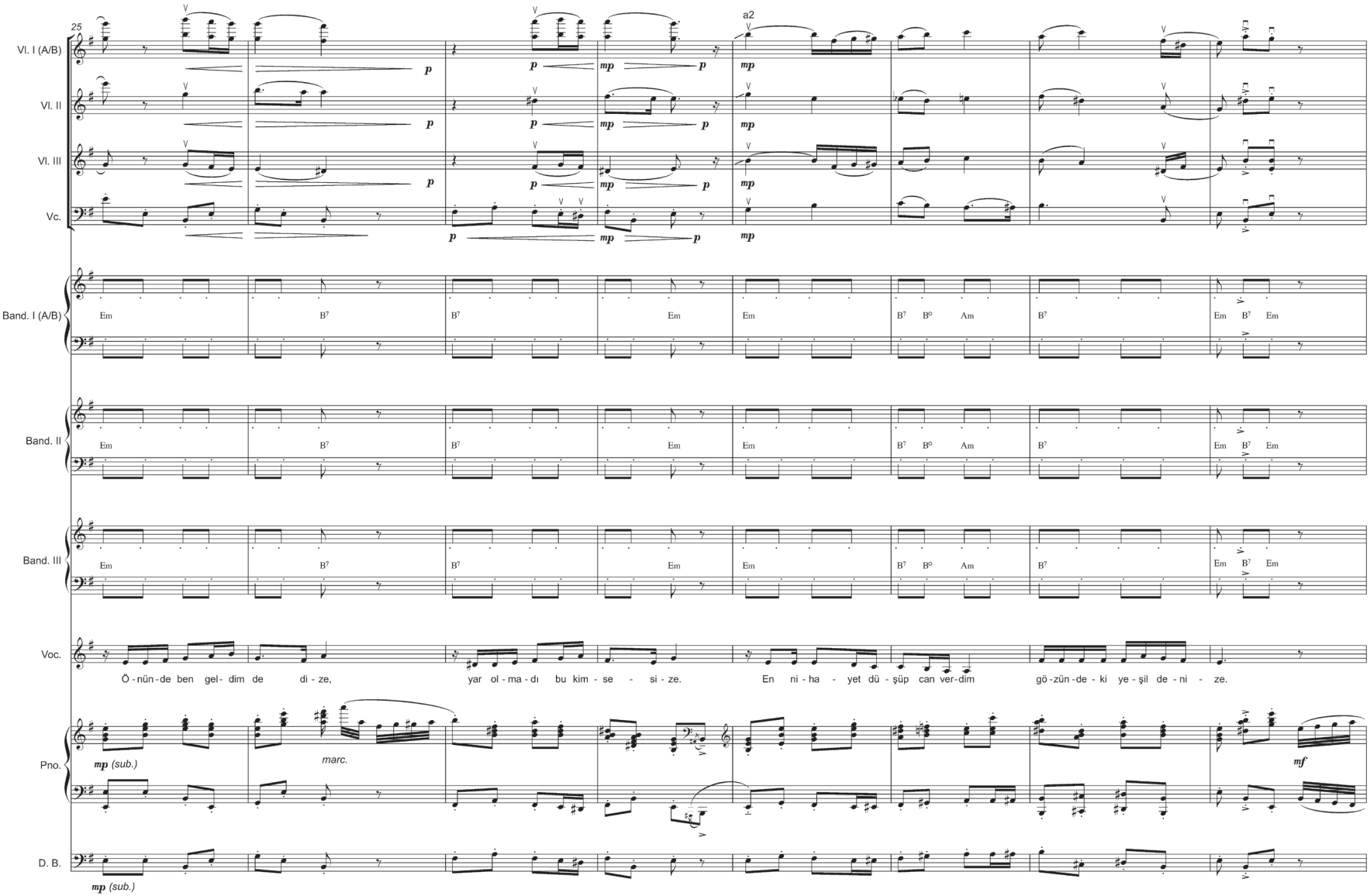
25
a2
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Em B7 B7 Em Em B7 B° Am B7 Em B7 Em
Voc.
Ö - nün - de ben gel - dim de di - ze, yar ol - ma - dı bu kim - se - si - ze. En ni - ha - yet dü - şüp can ver - dim gö - zün - de - ki ye - şil de - ni - ze.
Pno.
mp (sub.)
marc.
mf
D. B.
mp (sub.)

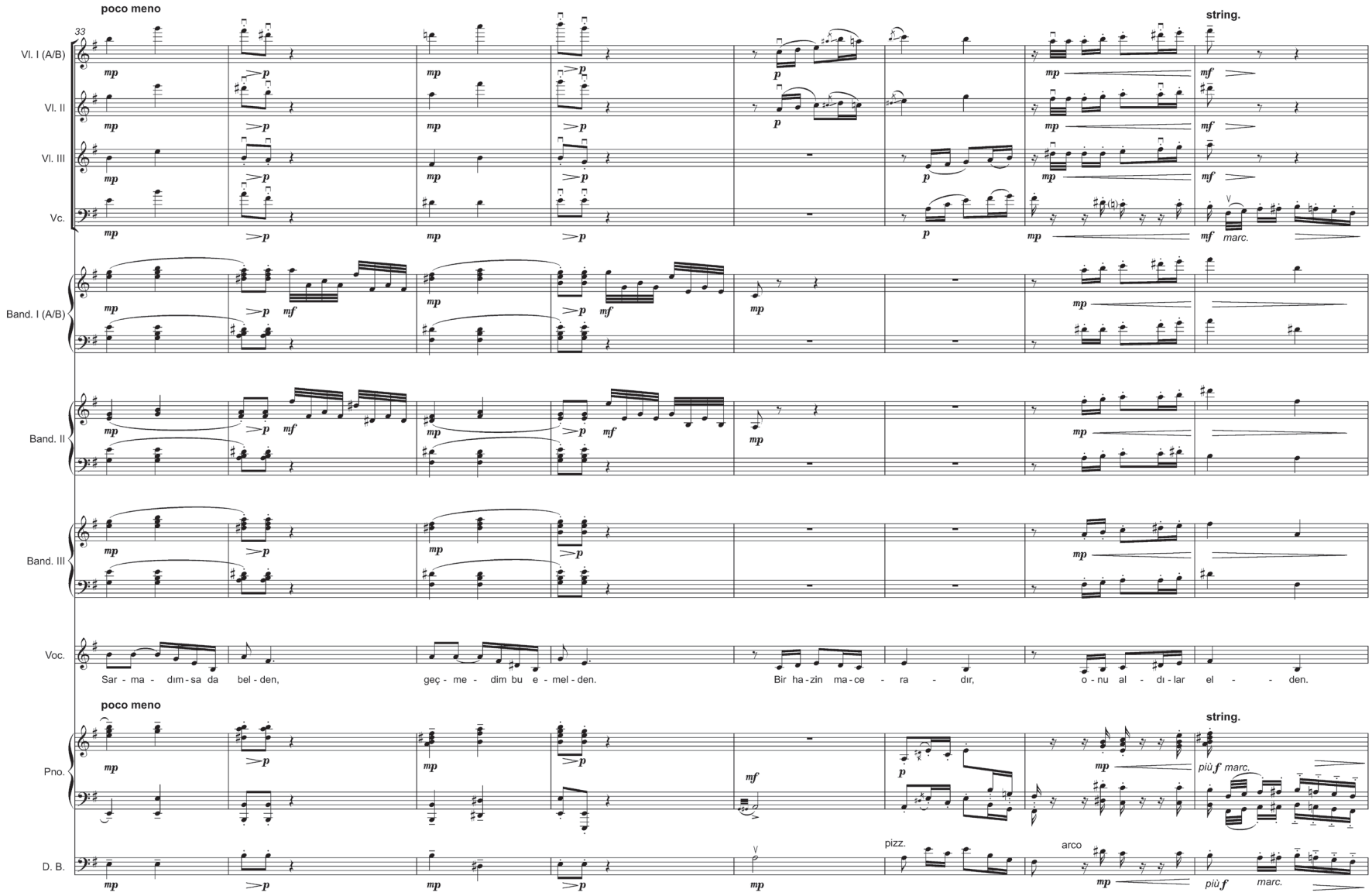
poco meno
33
string.
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
marc.
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Voc.
Sar - ma - dım - sa da bel - den,
geç - me - dim bu e - mel - den.
Bir ha - zin ma - ce - ra - dır,
o - nu al - dı - lar el - - den.
poco meno
string.
Pno.
più f marc.
D. B.
pizz.
arco
più f
marc.

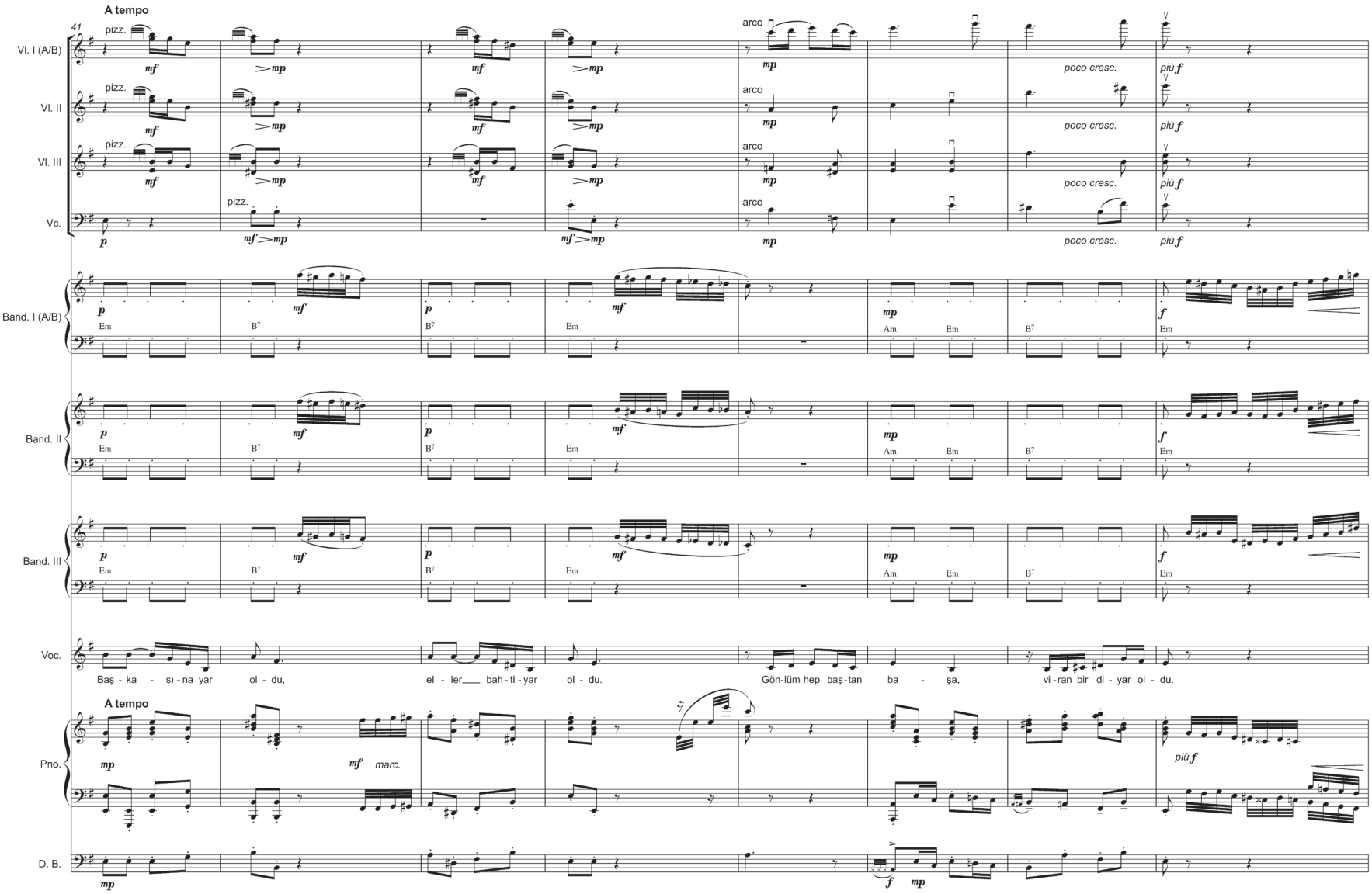
A tempo
41
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
pizz.
arco
poco cresc.
più f
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Em
B7
Am
Voc.
Baş - ka - sı - na yar ol - du, el - ler bah - tî - yar ol - du. Gön-lüm hep baş-tan ba - şa, vi - ran bir di - yar ol - du.
Pno.
marc.
D. B.

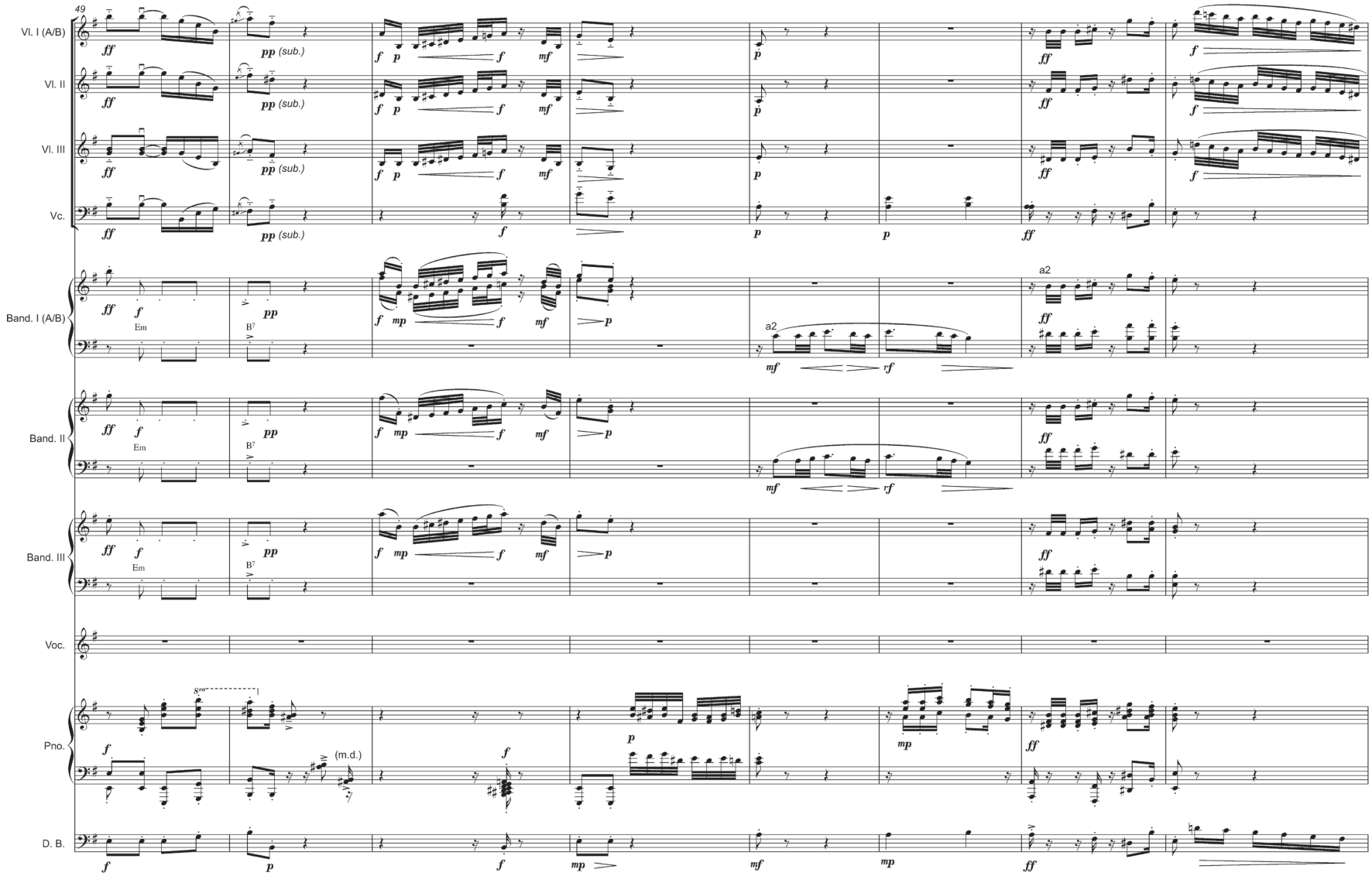
49
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Voc.
Pno.
D. B.
pp (sub.)
Em
B7
a2
(m.d.)

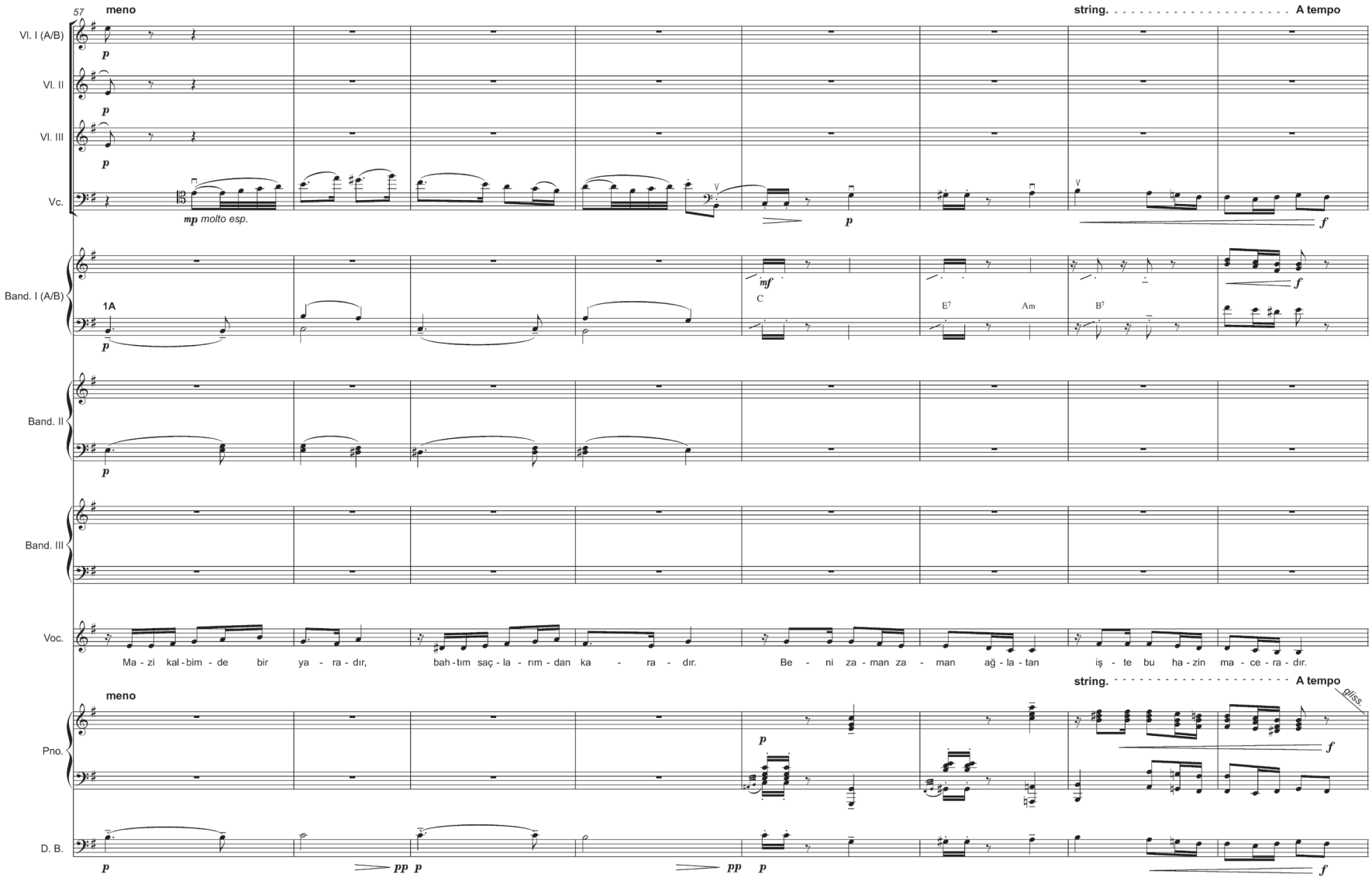
57
meno
string.
A tempo
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
mp molto esp.
p
f
Band. I (A/B)
1A
mf
C
E7
Am
B7
Band. II
Band. III
Voc.
Ma - zi kal - bim - de bir ya - ra - dır, bah - tım saç - la - rım - dan ka - ra - dır. Be - ni za - man za - man ağ - la - tan iş - te bu ha - zin ma - ce - ra - dır.
meno
string.
A tempo
gliss.
Pno.
D. B.
pp

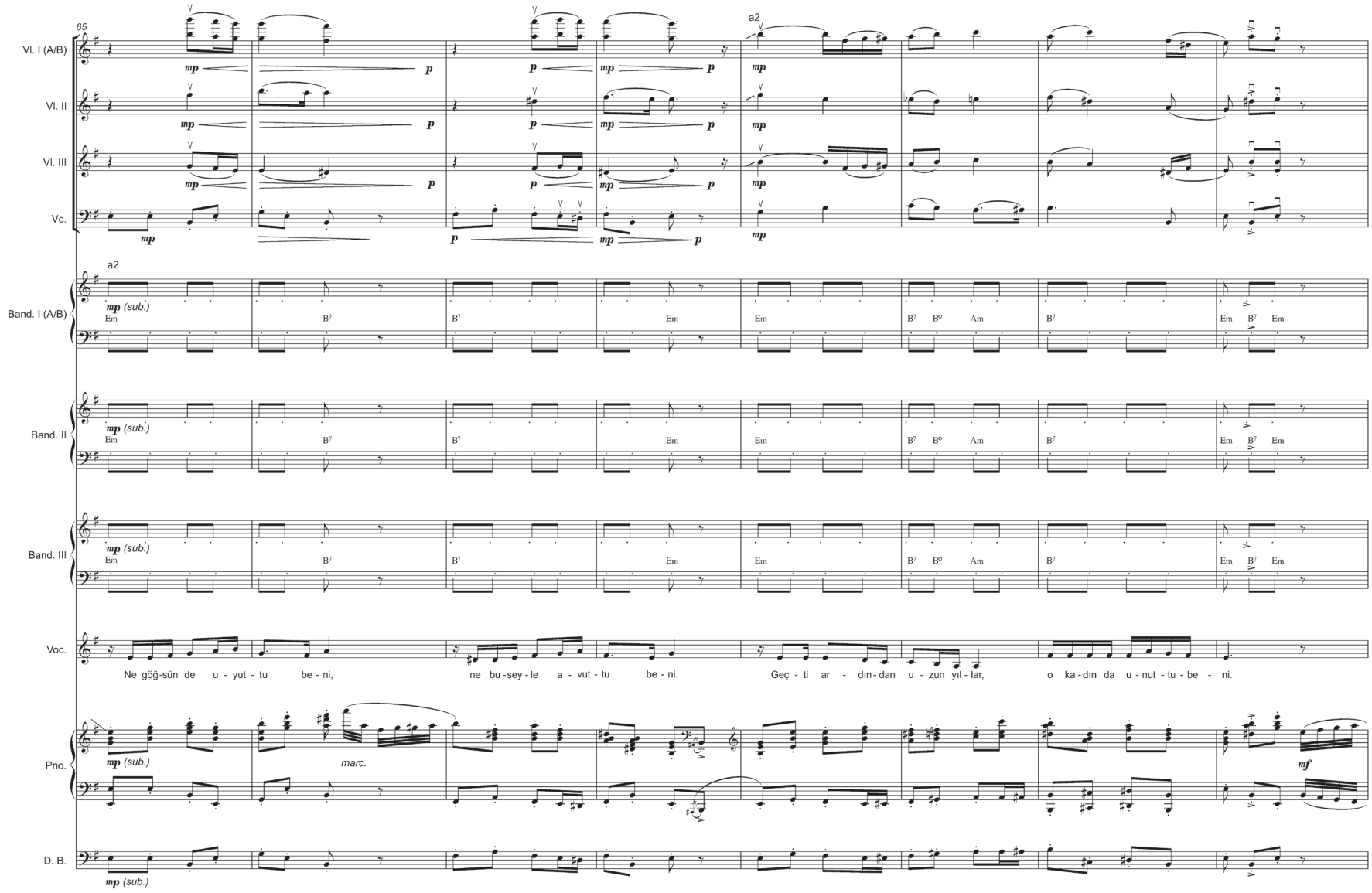
65
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
a2
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Em B7 Em Em B7 B° Am B7 Em B7 Em
Voc.
Ne göğ-sün de u - yut - tu be - ni, ne bu-sey-le a - vut - tu be - ni. Geç - ti ar - dın-dan u - zun yıl - lar, o ka-dın da u - nut - tu - be - ni.
Pno.
marc.
D. B.

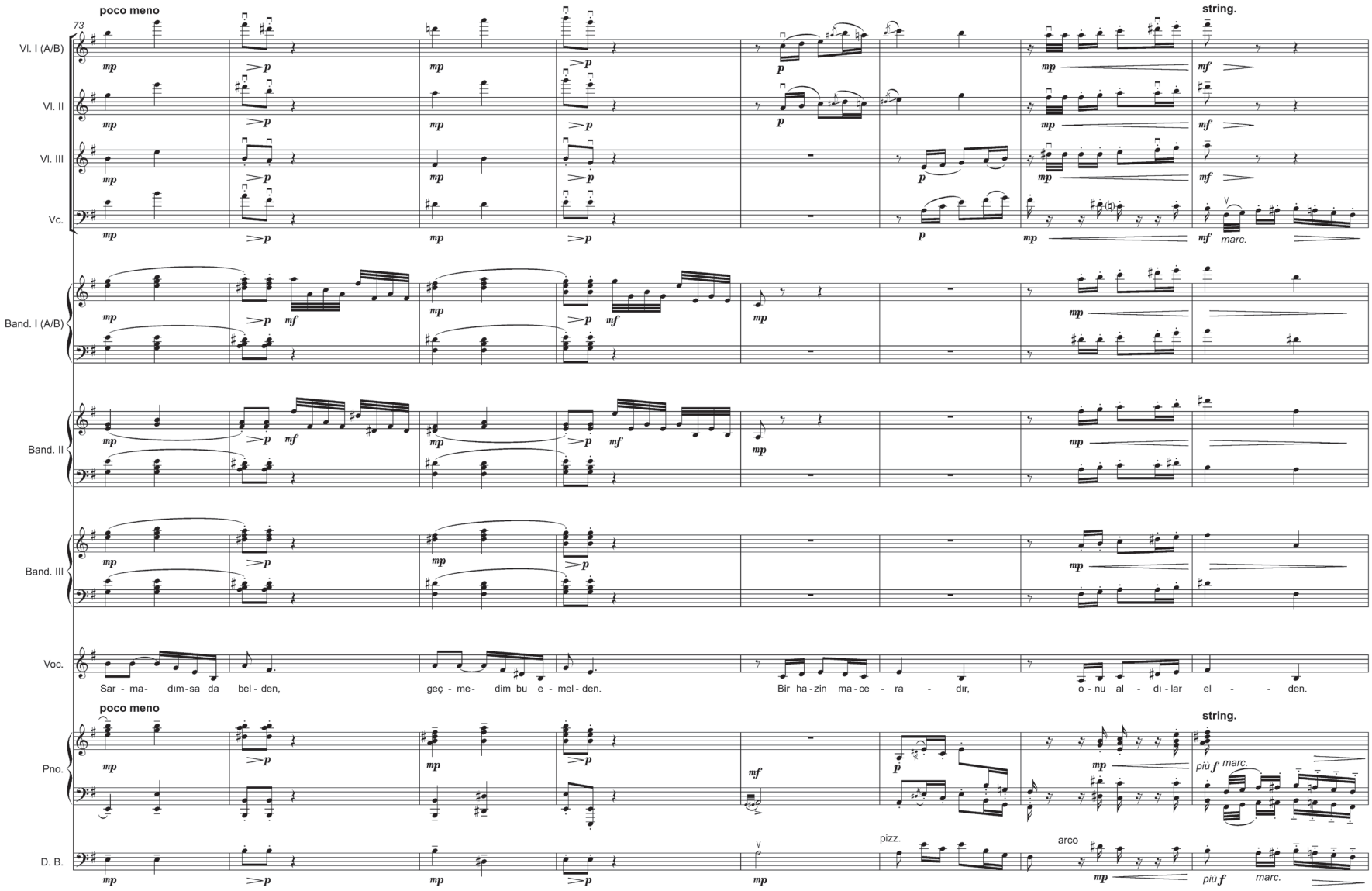
poco meno
73
string.
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
marc.
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Voc.
Sar - ma- dım-sa da bel - den,
geç - me- dim bu e - mel - den.
Bir ha - zin ma - ce - ra - dır,
o - nu al - dı - lar el - - den.
poco meno
string.
Pno.
più f
marc.
D. B.
pizz.
arco
più f
marc.

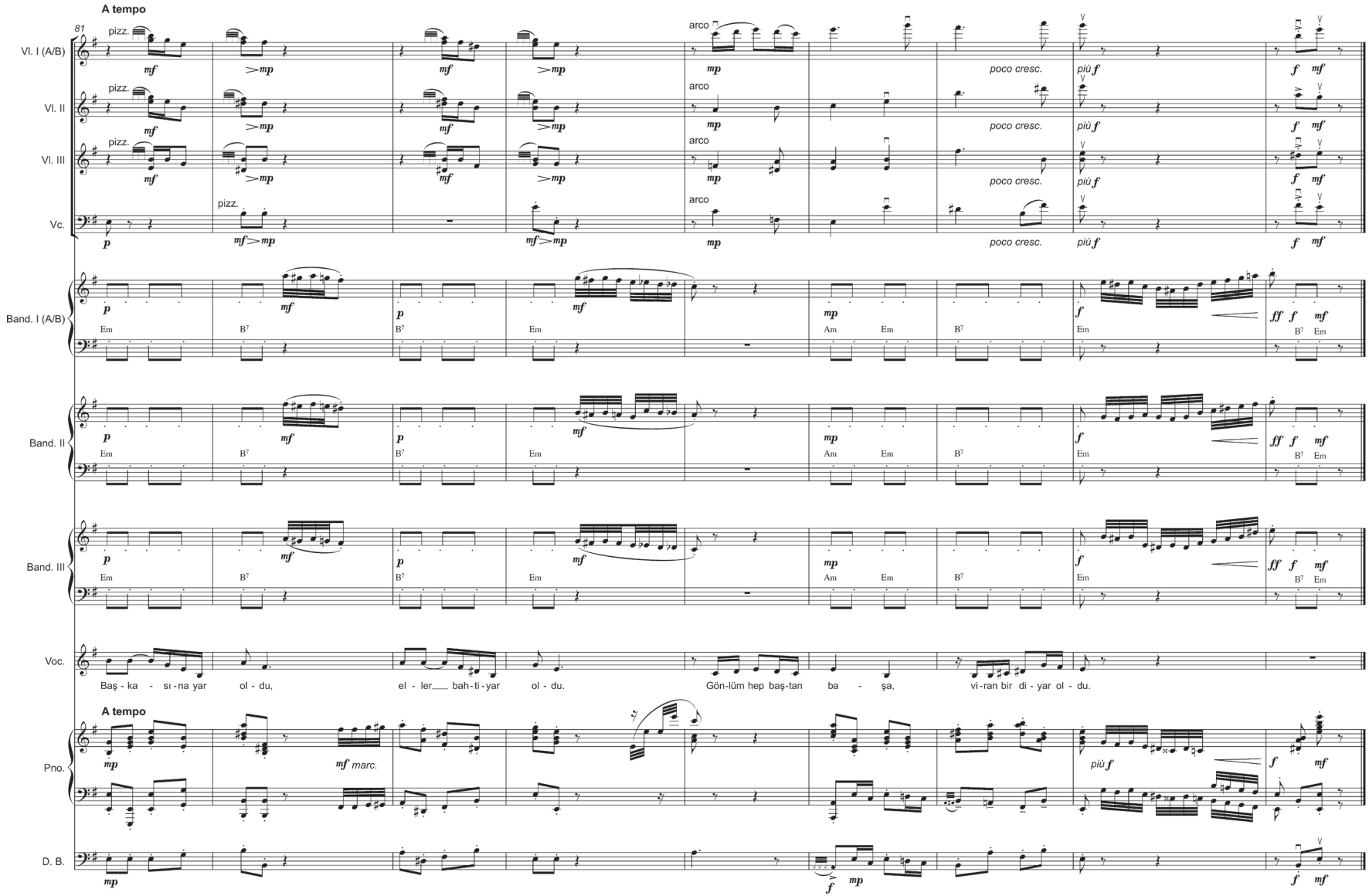
A tempo
81
Vl. I (A/B)
Vl. II
Vl. III
Vc.
pizz.
arco
poco cresc.
più f
Band. I (A/B)
Band. II
Band. III
Em
B7
Am
Voc.
Baş - ka - sı - na yar ol - du, el - ler___ bah - ti - yar ol - du. Gön-lüm hep baş-tan ba - şa, vi-ran bir di - yar ol - du.
A tempo
Pno.
marc.
D. B.